

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi

Lənkəran Dövlət Humanitar Kolleci

Təsdiq edirəm:
Tədris işləri üzrə direktor müavini:
_____ Əyyubova İlahə _____
" _ " " _____ " 2020-ci il

Fənn sillabusu.

İxtisas: Məktəbəqədər təlim və tərbiyə II D

Şöbə: Pedaqoji

Fənn Birləşmə komissiyası: Pedaqogika və psixologiya .

I. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: Pedaqogika.

Kodu: IPF-B12

Tədris ili: (2020 tədris ili) semestr: yaz.

Tədris yükü: .Auditoriya saatı – 60saat (30 saat mühazirə, 30 saat seminar)

Tədris forması: Əyani.

AKTS üzrə kredit: 4 kredit

II.Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi : Əliyeva Mailə Kazım.

FBK-nın ünvanı: Lənkəran ş. Ş.Axundov küçəsi.

Məsləhət günləri və saati:İgün saat 10.

E-mail ünvanı:

III.Tövsiyyə olunan dərslik, dərs vəsaitivə metodik vəsaitlər:

Əsas

1. A.Hüseynov. "Məktəbəqədər pedaqogika.Bakı2000.
2. Ə.Ağayev. "Pedaqogika" Bakı.1997.
- 3.A.Həsənov.Ə.Ağayev. Pedaqogika. Bakı.2000

- 4.N.Kazımov. "Məktəb pedaqogikası" Bakı.2002.

IV.Fənnin təsviri.

Doğma Azərbaycanımızın ən kiçik sakinlərini tərbiyə etməyə hazırlaşan gənc mütəxəssislər pedaqogika elmini öyrənməyə hazırlaşırlar.Bu elmə dərindən yiyələnməklə onlar xalqa,vətənə çox lazım olan bu gözəl peşənin layiqli sahibi olcaqlar.Müstəqil Azərbaycan dövləti təhsil islahatını həyata keçirdiyi tarixi bir dövrdə xalqın taleyi gələcək nəslin düzgün tərbiyə olunması ilə sıx bağlıdır.

V. Fənnin məqsədi:

“Məktəbəqədər pedaqogika” fənninin əsas məqsədi məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində ailənin və cəmiyyətin mənafeyinə uyğun olaraq,uşaqların hərtərəfli inkişafına nail olmaq,fiziki və psixi sağlamlığını mühafizə etmək ,fərdi xüsusiyyətlərini məqsədyönlü surətdə inkişaf etdirmək,xarakterlərinin başlıca cəhətlərini formalaşdırmaq və onların inkişafındakı çatışmazlıqları aradan qaldırmaqdır.

VI. Davamiyyətə verilən tələblər:

Dərsdə davamiyyətə görə verilən maksimum bal 10 baldır. Balın miqdarı əsasən: tələbə semestr ərzində fənn üzrə bütün dərslərdə iştirak etdiyi halda ona 10 bal verilir; semestr ərzində fənnin tədrisinə ayrılan saatların hər buraxılan 10%- nə 1 bal çıxılır; Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı normativ sənədlərdə müəyyən olunmuş həddən yuxarı (25%-dən çox) olduğu halda tələbə həmin fənnə imtahana buraxılmır və onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır və sonradan onun haqqında müvafiq qərar qəbul edilir.

VII.Qiymətləndirmə:

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 10 bal sərbəst işlərin tərtib olunmasına görə, 10 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 20 bal kollektivlərə görə,10 bal dərslərə davamiyyətinə görə.

İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir.

İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxildir.

Qiymətmeyarlar aşağıdakılardır:

- 10bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavab ı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açabilir.
- 8bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırabilmişdir
- 6bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3bal- tələbənin mövzudan xəbəritəvar, lakin fikrini əsaslandırabilmişdir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəritəvar.

-0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahan da topladığı balın miqdarı

17-dən

az olmamalıdır.

Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri

semester

ərzində tədris fəaliyyətinə ticəsinə daxil olduğu bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahana qədərki ballar əsasında)

91-100 bal- əla (A)

81-90 bal- çox yaxşı (B)

71-80 bal- yaxşı (C)

61-70 bal- kafi (D)

51-60 bal – qənaətbəxş (E)

51-baldan aşağı- qeyri-kafi (F)

Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Kollegin daxili nizam –intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

A) xəbərdarlıq B) töhmət C) Şiddətli töhmət D) Tələbə siyahısından xaric etmək.

VIII. Təqvim mövzu planı: Mühazirə: 30 saat , seminar 30 saat Cəmi: 60saat

N	Keçirilən <u>mühazirə</u> , seminar, məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix
		3	4	
1	2	müh	Sem/	2
	Mühazirə mövzuları			
1.	Mövzu № 1. Pedaqogika elminin mövzusu və pedaqoji anlayışlar. Plan: 1. Pedaqogika tərbiyə haqqında elm kimi. 2. Pedaqogika elmi və pedaqoji proses. 3. Təlim, təhsil, tərbiyə və şəxsiyyə	2	2	
2.	Mövzu №2. Pedaqogikada diferensasiya və inteqrasiya. Plan: 1. Pedaqoji elmlər sistemi. 2. Pedaqogikanın başqa elmlərlə əlaqəsi.	2	2	
3.	Mövzu № 3. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların inkişafında irsiyyətin, sosial mühitin və tərbiyənin rolu. Plan: 1. Şəxsiyyətin inkişafında irsiyyətin rolu. 2. Şəxsiyyətin inkişafında mühitin rolu. 3. Şəxsiyyətin inkişafında tərbiyənin rolu.	2	2	
4.	Mövzu № 4. Məktəbəqədər yaş dövründə tərbiyənin mahiyyəti və şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafında tərbiyənin tərkib hissələri. Plan: 1. Tərbiyənin mahiyyəti. 2. Tərbiyənin tərkib hissələri. 3. Hərtərəfli inkişafda tərkib hissələrin rolu.	2	2	
5	Mövzu № 5. Azərbaycan Respublikasının təhsil sisteminin məzmunu, məqsədi və vəzifələri. Plan : 1. Təhsil sisteminin məzmunu. 2. Təhsilin formaları. 3. Təhsilin tipləri.	2	2	

6	<p>Mövzu № 6.İctimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişaf tarixi. PLAN: 1.Məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı. 2.Yan Amon Komenskinin təlimi. 3.Rusiyada ilk uşaq bağçası.</p>	2	2	
7	<p>Mövzu 7.Azərbaycanda məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı. Plan: 1.Azərbaycanda ilk məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri. 2.N.Nərimanovun fəaliyyəti. 3.İlk məktəbəqədər Tərbiyə İnstitutunun açılması.</p>	2	2	
8	<p>Mövzu № 8.Tərbiyə və təlim proqramının inkişaf tarixi. Plan: 1.Proqramların yaradılması və təkmilləşməsi. 2.Proqrama verilən pedaqoji tələblər. 3.Proqramların quruluşu.</p>	2	2	
9	<p>Mövzu № 9. Məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı və proqramı.(kurrikulum)3-6 yaş Plan: 1.Uşaqyönlülük. 2.Nəticəyönlülük. 3.İnkişafyönlülük.</p>	2	2	
10	<p>Mövzu 10.Erkən yaş dövrünün xüsusiyyətləri.I,II,III yaş dövrünün xarakteristikası. Plan: 1.Həyatın birinci ili. 2.Həyatın ikinci ili. 3.Həyatın üçüncü ili.</p>	2	2	
11	<p>Mövzu,:11.Həyatın IV,V,VI yaş dövrünün xüsusiyyətləri. Plan: 1.Orta yaş dövrünün fərdi xüsusiyyətləri. 2.Böyük qrupun inkişaf xüsusiyyətləri. 3.Məktəbə hazırlıq qrupunun yaş xüsusiyyətləri.</p>	2	2	
12.	<p>Mövzu № 12.Uşaq bağçalarında təlimin ümumi didaktik prinsipləri.Təlimdə ideyalıq,inkişafetdirici,alınmış bilik və bacarıqların həyatla,əməklə əlaqələndirilməsi prinsipi.</p>	2	2	

	Plan: 1.Didaktikanın yaranması və inkişafı. 2.Didaktika nədən bəhs edir.			
13.	Mövzu № 13.Təlimin elmilik,tərbiyəedici,müvafiklik,sistemlilik,şüurluq və fəallıq,əyanilik və fərdiyanaşma prinsipi. Plan: 1.Elmilik,tərbiyəedici və müvafiklik prinsipi. 2.Sistematiklik,şüurluluq və fəallıq prinsipi. 3.Əyani və fərdi yanaşma prinsipi.	2	2	
14	Mövzu № 14..Uşaq bağçasında təlimin metodları. Plan: 1.Əyani metodlar. 2.Təlimin praktik metodu. 3.Təlimin şifahi metodu.	2	2	
15.	Mövzu № 15.Uşaq bağçasında fəal təlimin tətbiqi. Plan: 1.Fəal təlimin mahiyyəti. 2.Fəal təlimin üsulları. 3.Fəal təlimin tətbiqinin mahiyyəti.	2	2	

IX. Sərbəst işin mövzuları.

- 1.Pedaqogika tərbiyə haqqında elm kimi..
- 2.Tərbiyə,yenidəntərbiyəvə özünütərbiyə.
- 3.Məktəbəqədər pedaqogikanın xarakterik xüsusiyyətləri.
- 4.Şəxsiyyətin formalaşmasına təsir edən amillər.
- 5.Şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafında tərbiyənin tərkib hissələri.
- 6.Müəllim və uşaq bağçası tərbiyəçisi.
- 7.Azərbaycan müəllimi və uşaq bağçası tərbiyəçisinin sosial rolu.
- 8.Müəllimlik və tərbiyəçilik işinin xüsusiyyətləri.
- 9.İctimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişaf tarixi.
- 10..Rusiyada ictimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı.
- 11..Yan Amon Komenskinin ana məktəbi.
- 12.Azərbaycanda ilk məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin fəaliyyəti.
- 13..Məktəbəqədər yaşlı uşaqların tərbiyəsinə dair proqramların yaradılması və təkmilləşməsi.
- 14.Tərbiyə və təlim proqramlarına verilən pedaqoji tələblər və proqramların quruluşu.
- 15.Məktəbəqədər təhsil proqramı,kurrikulum haqqında anlayış.
- 16.Həyatın birinci ilində uşaqların inkişafı tərbiyəsi və nitq inkişafı.
- 17.Həyatın ikinci ilində uşaqların inkişafı və tərbiyəsi.
- 18 Həyatın üçüncü ili və nitq inkişafı.
- 19.Məktəbəhazırlıq qrupu və yaş xüsusiyyətləri.
- 20.Uşaq bağçasının gün rejimi və onun uşaqların anatomik-fizioloji inkişafında rolu.
- 21.Uşaq bağçasında təlimin didaktik prinsipləri

22. Uşaq bağçasında təlimin metod və t rl ri.
23. Uşaq bağçasında texniki vasitələrin tətbiqi.
24. Uşaq bağçasında oyun metodları.
25. Uşaq bağçasında fəal təlimin mahiyyəti.
26. Fəal təlim üsulları.
27. Şəkil və ill stativ materialların nümayişi, fəaliyyətdə göstərmə.
28. Fəal təlim üsulları:  qli hücum, rollu-süjetli oyunlar.
29. Uşaq bağçası v  k rp l r evinin tərbiyəçisi.
30. Pedaqogikanın tədqiqat metodlar.

X. İmtahan sualları.

1. Məktəbəqədər pedaqogikanın mövzusu v  məqsədi.
2.  sas pedaqoji anlayışlar: Təlim, təhsil, tərbiyə.
3. Tərbiyə, yenido tərbiyə,  z n t rbiy .
4. Məktəbəqədər pedaqogikanın xarakterik x susiy tl ri.
5. Azərbaycan Respublikasının təhsil sistemi.
6. Təhsil müəssisələrinin tipləri və formaları.
7. Pedaqogikanın tədqiqat metodları.
8. Pedaqoji elmlər sisteminin sahələri.
9. Y.A. Komenskinin Ana Məktəbi haqqında təlimi.
10. İctimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişaf tarixi.
11. Azərbaycanda ilk məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin fəaliyyəti.
12. Fridrix Frebelin uşaq bağçası.
13. Rusiyada ictimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı.
14. Tərbiyə və təlim proqramlarının inkişafı.
15. Proqramların quruluşu və onlara verilən tələblər.
16. Erkən yaş dövründə uşaqların inkişafı və tərbiyəsi.
17. Həyatın birinci ilində uşağın anatomik- fizioloji x susiy tl ri.
18. Həyatın ikinci ilində uşağın inkişafı.
19. Həyatın  c nc  ili və nitq inkişafı.
20. 3 yaşdan 6 yaşa kimi uşaqların x susiy tl ri.
21. Məktəbə hazırlıq qrupunun yaş x susiy tl ri.
22. Didaktika haqqında.
23. Uşaq bağçasında təlimin ümumi didaktik prinsipləri.
24. İnkışafetdirici təlim prinsipinin mahiyyəti.
25. Təlimin tərbiyəedici prinsipi.
26. M vafiklik prinsipinin pedaqoji əhəmiyyəti.
27. Sistematiklik prinsipi
28. Ş urluluq v  fəallıq prinsipinin uşaq şəxsiyyətinə təsiri.
29.  yaniliyin təlim prosesinə təsiri.
30. Fərdi yanaşma prinsipi.
31. Uşaq bağçasında təlim metodları.
32.  yani metodlar.
33. Təlimin praktik metodları.
34. Təlimin şifahi metodu.
35. Tərbiyəçinin nəqli.
36. Uşaq bağçasında fəal təlimin tətbiqi.
37. İdeyalıq prinsipi.
38. Şəxsiyyətin formalaşmasında irsiyyət v  mühitin rolu.

39. Oyun metodu.

40. Uşaqlara bədii ədəbiyyatın oxunması.

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Fənnin tədrisinin sonunda tələbələr “ Məktəbəqədər pedaqogika ” kursundan müəyyən biliklərə malik olmalı, o cümlədən fənn haqqında fikirlərini əsaslandırmağı bacarmalıdırlar.

Fənnin “Məktəbəqədər pedaqogika “fənn proqramında nəzərdə tutulmuş məsələlərin daha əhatəli və dərinlən öyrənilməsinə, bacarıq və vərmişlərin qazanılmasına kues üzrə sinifdən xaric tədbirlər xeyli kömək göstərmiş olar.

XII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

“Məktəbəqədər pedaqogika” fənninin sillabusu “Məktəbəqədər tərbiyə” ixtisasının tədrisi “Məktəbəqədər pedaqogika” fənni proqramı əsasında tərtib edilmişdir.

(6 fevral 2020-ci il, protokol № 7)

Fənn müəllimi:

M.Əliyeva.

FBK sədri:

Cəfərova .N.

N	Görüləcək işlər	Tarix	Saat	İcraçı
1.	Xüsusi pedaqoji hazırlığın mahiyyəti haqqında tələbələri məlumatlandırmaq.			
2.	Musiqi mədəniyyəti tarixində xalq çalğı alətlərinin və xanəndəliyin rolu və əhəmiyyəti.			
3.	İfaçılıq imkanlarını genişləndirmək.İfa mədəniyyətini yüksəltmək üçün məçğələnin pedaqoji əhəmiyyəti.			
4.	Tələbənin şagirdə fərdi yanaşma qaydalarının izah olunması.			
5.	Tələbənin şagirdlə ünsiyyət və rəftarının pedaqoji cəhətləri.			
6.	Bədii tərbiyə,estetik hiss və estetik zövqün qarşılıqlı vəhdəti.			
7.	Musiqinin estetik əhəmiyyətinin şagirdə çatdırılmasının yolları.			
8.	Əsl musiqinin bayağı musiqidən fərqləndirməklə gözəlliklə eybəcərliyi dərk edə bilmək qabiliyyəti.			
9.	Təlim tərbiyə prosesində ,estetik şüur,zövq,hiss və mədəniyyətə yiyələnmək yolları.			
10.	Musiqinin dərk edilməsində pedaqoji tələqinetmə bacarığına yiyələnmə yolları.			
11.	Musiqinin pedaqoji takta yiyələnməklə çatdırılması yolları.			
12.	İnnovasiyaların təlimdə tətbiqi,kompüter texnologiyalarında və internetdən istifadənin əhəmiyyəti.			
13.	Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin təbliği üsullarına yiyələnmə.			
14.	Musiqi mədəniyyətimizin milli,klassik və müasir incəsənət nümunələri ilə tanışlığın əhəmiyyəti.			
15.	Musiqi ruhun qidasıdır,ülvi hisslərin əsası mənəvi kamillik kimi cəmiyyətin qüdrətli silahıdır.			

N	Görüləcək işlər	Tarix	Saat	İcraçı
1.	Xüsusi pedaqoji hazırlığın mahiyyəti haqqında tələbələri məlumatlandırmaq.			

2.	Musiqi mədəniyyəti tarixində xalq çalğı alətlərinin və xanəndəliyin rolu və əhəmiyyəti.			
3.	İfaçılıq imkanlarını genişləndirmək.İfa mədəniyyətini yüksəltmək üçün məçğələnin pedaqoji əhəmiyyəti.			
4.	Tələbənin şagirdə fərdi yanaşma qaydalarının izah olunması.			
5.	Tələbənin şagirdlə ünsiyyət və rəftarının pedaqoji cəhətləri.			
6.	Bədii tərbiyə,estetik hiss və estetik zövqün qarşılıqlı vəhdəti.			
7.	Musiqinin estetik əhəmiyyətinin şagirdə çatdırılmasının yolları.			
8.	Əsl musiqinin bayağı musiqidən fərqləndirməklə gözəlliklə eybəcərliyi dərk edə bilmək qabiliyyəti.			
9.	Təlim tərbiyə prosesində ,estetik şüur,zövq,hiss və mədəniyyətə yiyələnmək yolları.			
10.	Musiqinin dərk edilməsində pedaqoji təlqinetmə bacarığına yiyələnmə yolları.			
11.	Musiqinin pedaqoji takta yiyələnməklə çatdırılması yolları.			
12.	İnnovasiyaların təlimdə tətbiqi,kompüter texnologiyalarında və internetdən istifadənin əhəmiyyəti.			
13.	Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin təbliği üsullarına yiyələnmə.			
14.	Musiqi mədəniyyətimizin milli,klassik və müasir incəsənət nümunələri ilə tanışlığın əhəmiyyəti.			
15.	Musiqi ruhun qidasıdır,ülvi hisslərin əsası mənəvi kamillik kimi cəmiyyətin qüdrətli silahıdır.			

N	Görüləcək işlər	Tarix	Saat	İcraçı
1.	Xüsusi pedaqoji hazırlığın mahiyyəti haqqında tələbələrə məlumatlandırmaq.			
2.	Musiqi mədəniyyəti tarixində xalq çalğı			

	alətlərinin və xanəndəliyin rolu və əhəmiyyəti.			
3.	İfaçılıq imkanlarını genişləndirmək.ifa mədəniyyətini yüksəltmək üçün məçğələnin pədaqoji əhəmiyyəti.			
4.	Tələbənin şagirdə fərdi yanaşma qaydalarının izah olunması.			
5.	Tələbənin şagirdlə ünsiyyət və rəftarının pədaqoji cəhətləri.			
6.	Bədii tərbiyə,estetik hiss və estetik zövqün qarşılıqlı vəhdəti.			
7.	Musiqinin estetik əhəmiyyətinin şagirdə çatdırılmasının yolları.			
8.	Əsl musiqinin bayağı musiqidən fərqləndirməklə gözəlliklə eybəcərliyi dərk edə bilmək qabiliyyəti.			
9.	Təlim tərbiyə prosesində ,estetik şüur,zövq,hiss və mədəniyyətə yiyələnmək yolları.			
10.	Musiqinin dərk edilməsində pədaqoji təlqinetmə bacarığına yiyələnmə yolları.			
11.	Musiqinin pədaqoji takta yiyələnməklə çatdırılması yolları.			
12.	İnnovasiyaların təlimdə tətbiqi,kompüter texnologiyalarında və internetdən istifadənin əhəmiyyəti.			
13.	Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin təbliği üsullarına yiyələnmə.			
14.	Musiqi mədəniyyətimizin milli,klassik və müasir incəsənət nümunələri ilə tanışlığın əhəmiyyəti.			
15.	Musiqi ruhun qidasıdır,ülvi hissələrin əsası mənəvi kamillik kimi cəmiyyətin qüdrətli silahıdır.			

N	Görüləcək işlər	Tarix	Saat	İcraçı
1.	Xüsusi pədaqoji hazırlığın mahiyyəti haqqında tələbələrə məlumatlandırması.			
2.	Musiqi mədəniyyəti tarixində xalq çalğı alətlərinin və xanəndəliyin rolu və əhəmiyyəti.			
3.	İfaçılıq imkanlarını genişləndirmək.ifa mədəniyyətini yüksəltmək üçün məçğələnin pədaqoji əhəmiyyəti.			
4.	Tələbənin şagirdə fərdi yanaşma qaydalarının izah olunması.			
5.	Tələbənin şagirdlə ünsiyyət və rəftarının pədaqoji cəhətləri.			
6.	Bədii tərbiyə,estetik hiss və estetik zövqün qarşılıqlı vəhdəti.			
7.	Musiqinin estetik əhəmiyyətinin şagirdə			

	çatdırılmasının yolları.			
8.	Əsl musiqinin bayağı musiqidən fərqləndirməklə gözəlliklə eybəcərliyi dərk edə bilmək qabiliyyəti.			
9.	Təlim tərbiyə prosesində ,estetik şüur,zövq,hiss və mədəniyyətə yiyələnmək yolları.			
10.	Musiqinin dərk edilməsində pedaqoji tələqinmə bacarığına yiyələnmə yolları.			
11.	Musiqinin pedaqoji takta yiyələnməklə çatdırılması yolları.			
12.	İnnovasiyaların təlimdə tətbiqi,kompüter texnologiyalarında və internetdən istifadənin əhəmiyyəti.			
13.	Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin təbliği üsullarına yiyələnmə.			
14.	Musiqi mədəniyyətimizin milli,klassik və müasir incəsənət nümunələri ilə tanışlığın əhəmiyyəti.			
15.	Musiqi ruhun qidasıdır,ülvi hisslərin əsası mənəvi kamillik kimi cəmiyyətin qüdrətli silahıdır.			

Musiqi mədəniyyəti tarixində xalq çalğı alətləri və xanəndəlik

Azərbaycan musiqisi – millətin bənzərsizliyini təyin edən incəsənət sahələrindən biridir. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin nailiyyətləri özünəməxsuz ənənələrin çoxəsrlik tarixi formalaşma prosesinin və inkişafının nəticəsidir. Bir tərəfdən xalq – məişət yaradıcılığı, diqər tərəfdən muğamat və aşiq yaradıcılığından qaynaqlanan bu ənənələr XX əsrin əvvəlinədək şifahi xarakter daşıyırdı.

Azərbaycan mədəniyyəti çoxəsrlik, qədim mədəniyyətlər sırasına aiddir. Burada mühüm yeri zənqin və orijinal musiqi sənəti tutur. Azərbaycan qədim və olduqca zənqin folklor ənənələri olan bir ölkədir. Müxtəlif alətlərin sədaları altında ifa olunan rənqarənq mahnı və rəqslərlə xalq öz bədii istedadını qöstərmişdi. Öz qözəlliyi və mükəmməlliyi ilə diqqəti cəlb edən xalq mahnı və rəqsləri şifahi olaraq nəsilədən – nəsilə ağızdan-ağıza ötürülən naməlum müəlliflərin çoxəsrlik yaradıcılıqlarının məhsuludur. Xalq incəsənəti – mədəniyyət abidəsidir.

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin şifahi ənənələri iki böyük qolda təmsil olunur: mahnı və rəqslərdən ibarət folklor və peşəkar musiqi ki, bunada muğam sənəti və aşiq yaradıcılığı aiddir. Birinci qolun yaradıcıları qeniş xalq kütlələridir. Muğamları və aşiq sənətini isə yüksək peşəkarlar yaratmışlar. Hər iki qol yazısız incəsənətə aiddir.

Mahnı:

Mahnı – azərbaycan xalqının ədəbi – musiqi yaradıcılında ən qədim və mühüm janrlardan biridir. Məhz mahnıda xalqın dünyaqörüşü, psixologiyası və mənəvi həyatı, onun fikirləri, arzuları və tarixi taleləri parlaq şəkildə əks olunmuşdur. Həmişə səmimi, müdrik və ürəkdən qələn hissələri ifadə edən bu mahnılar (nəğmələr) xalq yaradıcılığının çox zəngin sahəsidir. Mahnıların ən qədimləri əmək nəğmələridir. Bu qrupda əkinçiliklə – şum, məhsul yığımı və s. bağlı nəğmələr xüsusi yer tutur. Əmək nəğmələrinin bir növü də sayacı sözləridirki, bunun da mənası xeyirxahlıq, səxavət deməkdir. Bu nəğmələrin ifaçıları yansı, bolluq, məhsuldarlıq diləyərək evləri qəzərdilər (adətən payızda). Mövsümi xarakter daşıyan ovsunlar da əmək nəğmələrinə aiddir. Mövsüm nəğmələri arasında mühüm yeri yazın qəlişinə – Novruz bayramına həsr olunmuş mahnılar tutur. Novruzun mənası çoxcəhətlidir. Bu – baharın qəlisi və qış soyuqlarından sonra təbiətin canlanmasıdır. Novruz həm də yeni il və insanın daxilən yeniləşməsidir. Bu bayram səhnələşdirilmiş xarakter daşıyır və müxtəlif tamaşalarla müşayət olunur: Novruz qünlərində çadır qurulur, səməni qöyərdir, şirniyyatlar bişirilir, teatrlaşdırılmış səhnələr qöstərilir, tonqallar qalanır və müxtəlif ovsunlar oxunaraq bu tonqalların üstündən tullanırlar.

Mərasim – məişət növünə aid olan toy və matəm nəğmələri də xalq musiqisinin mühüm tərkib hissələrindəndir. Daha zəngin və çox müxtəlif ayınlərlə ifa olunan toy nəğmələri rəqs və mahnı janrının ayrılmaz təkrib hissələridir. Mahnı – rəqs halay bu qrupa aiddir. Qədim Azərbaycanda yuğ (yuğlamaq – ağılamaq sözündəndir) adlanan ayın olmuşdur ki, sonralar onun tərkib hissələrinin çoxu matəm mərasiminə keçmişdir. Yaş – matəm nəğmələri ağılar və mərsiyələr bizim dövrlərdə də qalmışdır. Mərsiyələr adətən matəm ayı olan məhərrəmlikdə çox ifa olumurdu.

Azərbaycan xalq mahnı yaradıcılında mühüm yeri epik – tarixi və qəhrəmanlıq janrı tutur. Bu nəğmələrdə cənqavərlərin, nağıl və əfsanə qəhrəmanlarının, yadelli işğalçılara qarşı mübarizə aparan tarixi şəxslərin igidliləri tərənnüm olunur. Bunlar məşhur dastanların qəhrəmanları Koroğlu, Qaçaq Nəbi, Qatır Məmməd və başqalarıdır. Xalq yaradıcılığında insan xarakterində müxtəlif nöqsanları – riyakarlıq, korazehinlik, yalan, lovgalıq və s. masqaraya qoyan məzəli mahnılar da çoxdur. Ancaq ən çoxsaylıları lirik mahnılardır ki, bunlardan lirik – məhəbbət növü daha çox yayılmışdır. Bu mahnılar Azərbaycan folklorunun daha geniş janrlı qrupunu təşkil edir. Xalq yaradıcılında mühüm yerlərdən birini də uşaq mahnıları və layla **Xüsusi pedaqoji hazırlığın mahiyyəti haqqında tələbələrə məlumatlandırmaq.**

Gələcək müəllimlərin hazırlanmasında ,onlarda pedaqoji ustalığın formalaşması ən vacib məsələlərdən biridir.Xüsusi pedaqoji hazırlıq təlim-tərbiyə fəaliyyətinin ən geniş növüdür.Onları şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafına və təkmilləşməsinə yönəltmək onun dünyagörüşünü,qabiliyyətlərini formalaşdırmağı yüksək professional səviyyədə bacarmaqdır.Xüsusi pedaqoji hazırlıq təlim –tərbiyə fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslərin-müəllim və tərbiyəçilərin ustalığıdır. Metodik ustalıq elmi biliklər,bacarıqlar,vərdişlər və müəllimin şəxsi keyfiyyəti ilə ölçülür.Xüsusi pedaqoji hazırlığın əsas mahiyyəti müəllimin şəxsiyyətində ,onun mövqeyində,fəaliyyətini yüksək professional səviyyədə idarə etmək qabiliyyətindədir.Bundan ötrü isə müəllim pedaqoji fəaliyyətdən baş çıxarmalı,onun məqsədini,vasitələrini,obyektini,subyektini yaxşı bilməlidir. Xüsusi pedaqoji işə yaradıcı yanaşmalı,şagirdin maraqları nəzərə alınmalıdır.

Xüsusi pedaqoji hazırlıq zamanı həm müəllimin həm də şagirdin istəyi üst-üstə düşməlidir.

Pedaqoji fəaliyyətin obyektı fəal və alicanlı insandır. Odaima dəyişir, inkişaf edir özünə yaradıcı münasibət, axtarış tələb edir. O pedaqoji prosesin fəal iştirakçısıdır. Pedaqoji fəaliyyətin subyektı isə tərbiyə edilənə təsir göstərən müəllim, valideynlər və kollektivdir. Ən əsas təsir aləti isə müəllimin şəxsiyyəti, onun bilik və bacarıqlarıdır. Əgər şagirdlər müəllimin şəxsiyyətini qəbul etmirlərsə, onun biliklərinə, hərəkətlərinə tənqidi yanaşacaq, təsirinə qarşı çıxacaqlar. Şagirdə bir şəxsiyyət kimi yalnız düzgün əxlaqi təsir göstərən şəxs əsl tərbiyəçi ola bilər.

Tələbənin şagirdə fərdi ynaşma qaydalarının izah olunması.

Təlim prosesində hər bir şagirdin fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə almaq zəruri qanunauyğunluqdur. Müəllim sinifdəki hər bir şagirdin fərdi xüsusiyyətlərini bilməlidir. Klassik pedaqoqlar Konfutsi, Platon, N. Tusi, Makarenko və s. Başqaları hər bir insanın özünəməxsus əlamət və keyfiyyətləri olduğunu dönə-dönə qeyd etmişlər.

İnsanlar arasında hər cürəsinə rast gəlmək olar... Uşaqlar arasında aparılan müşahidələr göstərir ki, onlardan bəziləri tez tərbiyə olunur, bəziləri gec, bir qismi isə heç tərbiyə olunmur. Uşaqlardan kimisi sakit, kimisi coşğun, kimisi qaradınmaz, kimisi gülərüz, kimisi şən, kimisi isə utancaqdır. Ona görə də müəllim şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alıb, onlarla məqsədyönlü iş aparmalıdır.

Müəllim təlim prosesində bu xüsusiyyətlərə etinasız yanaşarsa təlim prosesində müvəffəqiyyət qazana bilməz. Müəllim şagirdlərin psixoloji xüsusiyyətlərinə, temperament fərqlərinə də diqqətli olmalıdır. Elə şagird var ki, dərslərinə yaxşı oxuyur, lakin onu ləng izah edir, elə şagird də var ki, dərsi bilir, lakin çox tələsir, fikirlərini məntiqi izah edə bilmir. Elə şagird də var ki, yerdən kimsə köməklik edəndə daha danışmaq istəmir. Nəticədə müəllim də əsəbləşir. Ona görə də müəllim təlim prosesində hər bir uşağa qayğı göstərməlidir. Müəllim bilməlidir ki, dərstdə emosionallıq, təbəssüm, səmimiyyət mühüm rol oynayır.

Müəllim hər bir uşağa fərdi yanaşmağı bacarmalıdır. Fərdi yanaşma prinsipi məktəblinin sinir sisteminin oynaqlığını, sinir fəaliyyətinin tiplərini, daxili imkanların qabiliyyətə çevrilməsini, məktəbli şəxsiyyətinin psixi vəziyyətinin xarakterini-şüurunun, iradəsinin, emosional proseslərin qüvvəsini nəzərə almağı tələb edir.

Fərdi yanaşmanın real yollarına bunlar daxildir:

1. Uşağı oyrənərkən onun bütün imkanlarından istifadə etmək, onun ehtiyacını, meyl və maraqlarını nəzərə almaq vacibdir.
2. Hər bir uşağın kollektivin ictimai-faydalı fəaliyyətinə və həyatına daxil olmasına nail olmaq lazımdır.
3. Özünü tərbiyə ideyalarının həyata keçirilməsinə şərait yaratmaq zəruridir.

Oğlan və qızların dostluq münasibətləri.

Hazırda gəncləri maraqlandıran məsələlərdən biri də oğlanlarla qızlar, kişilərlə qadınlar arasında dostluğun mümkün olub-olmamasıdır. Bu mümkündür və zəruridir. Belə dostluq oğlan və qızların tərbiyəsi nə də müsbət təsir göstərir, onlarda nəcib əxlaqi keyfiyyətləri inkişaf etdirir. Oğlanlarla qızlar arasında dostluq qarşılıqlı hörmətə, səmimiyyətə, qarşılıqlı anlaşmaya əsaslanmalıdır. Sınaqdan keçən belə dostluq məhəbbətə, uğurlu nikaha və xoşbəxt ailənin yaranmasına da gətirib çıxarır.

Lakin oğlanlara qızların dostluğuna bəzən böyüklər – valideynlər, müəllimlər şübhə ilə yanaşır, nəsə pis cəhət axtarırlar. Bu isə gəncləri birlikdə dərslər hazırlamaqdan, küçədə getməkdən, hətta sınıfdə bir partada oturmaqdan çəkindirir.

Qızla oğlanın dostluğu məzmunu və forması etibarilə oğlanla oğlanın, yaxud qızla qızın dostluğundan müəyyən dərəcədə fərqlənir. Qızla oğlan arasındakı münasibət in formalaşmasında cinsi amillərin müəyyən rol oynaması ilə əlaqədar o, adi dostluğa nisbətən daha mürəkkəb səciyyəyə malikdir. Ailə şəraitində qızla oğlan arası

ndakı yoldaşlıq və dostluq münasibətlərinin tərbiyəsi sahəsində qarşıya çıxan çətinliklər də məhz buradan irəli gəlir.

Lakin bəzi ata-analar öz qızlarının oğlanlarla dostluğundan təşvişə düşür, belə dostluğu qızlarına

qadağan edirlər. Çünki namus və qadın ləyaqəti haqqında köhnə əxlaqi anlayışlar a malik valideynlər oğlanlarla qızların dostluğunda qeyri-sağlam, təmiz olmayan cəhətlər axtarır, hətta bəzən onu əxlaqsız sanırlar.

Valideynlər qızlarla oğlanların dostluğunun qarşısını almaq üçün qadağan, güdmə, ələ salma və s. kimi yollardan istifadə etməklə uşaqların bir-birinə olan təmiz və pak dostluq münasibətlərini eybəcər hala salırlar. Belə hallarda oğlan və qız adi yoldaşlıqdan, bir-birlərinə hörmət və köməkdən çəkinir, məcburiyyət qarşısında qalıb gizləndə dostluq etməyə başlayırlar. Bu isə təhlükəli haldır.

Oğlanla qızın gizli yerlərdə görüşü qorxu içərisində keçir. Belə bir şəraitin təsiri ilə qızla oğlan arasındakı dostluğun məzmunu məhdudlaşır. Onda əqli amillərdən çox hissi amillər daha mühüm rol oynayır. Oğlan və qız nəinki qorxduqları, həm də gec-gec görüşdükləri üçün bir-birinə baxdıqda güclü hisslər keçirirlər. Beləliklə, oğlanla qız arasındakı münasibət sırf sentimental ovqata çevrilir. Ona görə də oğlanlarla qızların dostluğuna qayğı ilə yanaşılmalıdır.

Lakin bu, heç də məsələyə laqeyd və etinasız yanaşmaq, onu nəzarətsiz buraxmaq demək deyildir.

Ailədə oğlanlarla qızlar arasında yoldaşlıq və dostluq tərbiyəsində təsadüf edilən əsas nöqsanlardan biri də onların sərbəst, başlı-başına buraxılmasıdır. Valideynin uşağına həddən ziyadə sərbəstlik verməsi zəruri hallarda belə hörmət pərdəsinin aradan qaldırmamaq naminə özünü görməməzliyə vurmağı ciddi səhvdir. Uşaqların dostluğuna valideyin təsir etmədikdə, ona təsadüfi adamlar istiqamət verirlər. Bu isə pis nəticəyə əlverişli olur. Valideyn bilməlidir ki, oğlanla qız arasındakı dostluğu vaxtında düzgün istiqamət ləndirmədikdə o, müvafiq şəraitdə asanlıqla qeyri-yoldaşlıq münasibətinə çevrilir.

Böyüklərə hörmət, ata-analara hörmət.

Plan: Ata-ana səmimyyəti.

2. Valideynlər övladların dostudur.

2. Ataya hörmət Allaha hörmətdir.

Ata anaya məhəbbət hissi uşaqlarda təbii olaraq meydana gələn və hər bir insanın həyatında böyük əhəmiyyət kəsb edən ali hisslərdir.

Müxtəlif nəsillərə məxsus adamlardan ibarət olan ailə düşüncə və hisslər, qohumluq və mənəvi yaxınlıq vəhdəti ilə birləşir. Böyüklər və kiçiklər öz həyat təcrübəsi, ictimai həyatda tutduqları mövqelərinə görə bir-birindən fərqlənirlər. Valideynlərin həyəcan və sevincləri uşaqların həyəcan və sevincləri kimi ailə həyatına daxil olur. Nəticədə ata və ana uşaqlarla valideynlər arasında səmimi münasibətlər yatanır, uşaqların mənəvi inkişafının əsasları ailədə qoyulur. Ata və ananın gündəlik hərəkətləri, böyüklərə, yaşlı nəslin nümayəndələrinə münasibəti uşağın qəlbində dərin izlər buraxır. Buna görə də görkəmli şəxsiyyətlər, Pedaqoqlar ailə münasibətlərinə, uşaqların böyüklərə hörmət etmələrinə xüsusi diqqət yetirmişlər.

Ölkəmisdə ata və ana adı müqəddəsdir. Görkəmli pedaqoq Suxomlinski deyirdi ki, Məktəbdə anaya pərəstiş həyatı və gözəlliyinin mənbəyi olan qadına yüksək təmiz münasibət hakim olmalıdır. Hüseyn Cavid isə yazırdı; qadın günəş cocuq isə aydır. Nuru ay günəşdən alır. Çayın mənbəyi bulaq, ailənin mənbəyi anadır.

Ata-anaya hörmət və qayğı hər bir övladın müqəddəs botcudur. Ona görə ki, ata-ananın mehriban münasibəti övlad üçün ən yaxşı tərbiyədir. Ataya hörmət Allaha hörmətdir. Ən böyük dövlət ata və ananın sağlığında hörmətini saxlamaq, öləndən sonra isə onların ruhunu şad etməkdir.

Ata ciddiliyi gözəl dərmandır,onda daha çox şirinlik vardır.Ona görə də uşaqlara qohumlara,yaşlı lara hörmət etmək tələb olunur.Bu tələb yalnız sözdə deyil,işdə də yerinə yeirilməlidir.Atalarımız demişlir ustadına kəm baxanın gozlərinə qan damar.İnsanlar bir-birinə nəzakətlə yanaşmalı,bəli,xeyirlə danışmağı bacarmalıdırlar.Dünyada ən ucuz xoşbəxtlik nəzakətlilikdir. Adamlar bir-birinə hörmət etməlidirlər.Onlar kiçik uşaqlara qayğı ilə yanaşmalıdırlar.Kiçik qardaş və bacının qayğısına qalmaq zəruridir.Bu səmimiyyəti ,mehribanlığı artırır.Buna görə də insanlar işdə və həyatda insanlara qarşı nəzakətli,hörmətli və diqqətli olmalı,öz hərəkətlərində yaşlılara kiçiklərə qarşı da diqqətli olmalıdırlar.Butun bunlar onların vətəndaş kimi formalaşmasına şərait yaradır.

Məhəbbət-sevənlərin davranış mədəniyyəti.

Məhəbbət – hələ də tam dəqiqliyi ilə açılmayan qapalı bir sirrdir. Əslində dünya elə məhəbbət üzərində bərqərar olub. Dahi şair M.Füzuli “Eşqsız ey dünya nədir dəyərin?” söyləyərkən elə buna işarə etmişdir. Bəs niyə hər kəsin sevgiyə ehtiyacı olduğu təqdirdə, məhəbbətin sirrini hələ də açan olmayıb? Məhəbbətin sirri bir aləm olduğunu düşünən Regional Psixologiya Mərkəzinin baş psixoloqu Dəyanət Rzayev ANS PRESS-ə şərhində əsl sevginin öz əksini tapmamış, tamamlanmamış bir hiss olduğunu söylədi.

“Sevgi özündə 3 komponent birləşdirir. **Dostluq, cinsi və seksual istək.** Sevgi əlçatmaz olanda, daha güclü olur. Məsələn, gözəl qadını görürsən, sevirsən ailə qurursan və bir müddətdən sonra bu adi bir hala çevrilir. Başlayırlar bir-birinə xəyanət etməyə. Ən çox xəyanətə qadınlar meyli olur. Lakin bir də görürsən ki, gözəl arvadı olan kişi eybəcər bir qadınla yoldaşına xəyanət edir. Məlum olur ki, bu sevgi deyil. Əgər qadın ərindən başqa heç kimin xoşuna gəlmirsə, onda kişinin daxilində arxayınçılıq yaranır. Bu arxayınçılığın nəticəsində sevgi də, ehtiras da tükənməyə başlayır. Gərək kişi sevdiyi qadının həm sadıqlığına əmin olsun, eyni zamanda bilsin ki, hər an onun rəqibi ola bilər” söyləyən D.Rzayev bu zaman sevginin möhkəm və ehtirasın sönməz olmasını vurğuladı.

Elmi dildə məhəbbəti biokimya adlandıran Rzayev insanın hər bir yaşda müxtəlif cür sevdiyini qeyd etdi. Ehtirası müvəqqəti hiss adlandıran psixoloq qadınların həmişə onları sevməyən kişilərin arxasınca getdiyini vurğuladı.

“Qadınla kişi arasındakı ehtirasın qadının müxtəlif ətirilər, zinət əşyaları, geyimlər, davranışlar, seksual hərəkətləri məhəbbətə çevrilə bilər. Qadın müxtəlif ətirərdən istifadə etdikdə, xüsusi vannalar qəbul etdikdə, kişilər onlardan ötrü ölümə getməyə belə hazır olur” söyləyən psixoloq sevginin itməsinin günahını qadınlarda görür.

Tibb elmləri namizədi, dosent Azər Manuçehri isə ANS PRESS-ə müsahibəsində sevginin qarşılıqlı hörmət əsasında möhkəmləndiyini bildirdi. “Sevginin əsas üç komponentinin cəmləşməsində görür. Birinci növbədə iki insanın eyni düşüncəli olması onlar arasında dostluq kimi dəyərləndirilə bilər. Bu dostluq əksinsli nümayəndələr arasında yaranarsa, bunun sonradan məhəbbətə çevrilməsi istisna edilmir. Sevginin təzahürlərindən biri də əksinslər arasında ehtirasın yaranmasıdır ki, bu hissiyyat onları birləşdirə və bir-birinə alışdırı bilər. Sevginin ən vacib elementlərindən biri də hörmət və inamdır ki, bu duyğular təklidə mövcud ola bilməz. Yəni əgər kiməsə inanmırsansa, demək ona hörmət də etmirsən, özü-özlüyündə onun düzlüyünə şübhələrin var. Əsl sevgi bu ünsürlərin birlikdə cəmlənməsidir. Əgər eynifikirli qadın və kişi bir-birinə ehtiraslıdırlarsa, eyni zamanda onlar arasında qarşılıqlı inam, hörmət varsa, demək bu əsl məhəbbətdir” söyləyən həkim məhəbbəti su ilə yağın qarışdığı zaman ölməz olacağını vurğuladı.

Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin baş psixiatırı Gəray Gəraybəyli isə məhəbbətsiz yaşayan insanların ruhi cəhətdən sağlam olmadığını vurğuladı. Sevginin insanda əminlik və yaşamaq həvəsi yaratdığını bildiren G.Gəraybəyli intiharların çoxunun məhəbbət baxımından sarsılan insanlar tərəfindən edildiyini vurğuladı. “Bəzən məhəbbəti puç olan qadın, yaxud kişilər aqressiv və qəddar insana çevrilir. Bu zaman insan psixoloji sarsıntılara məruz qalır. Onlarda nifrət və ətrafındakılara inamsızlıq yaranır” söyləyən həkim belə xəstələrin dərmanını yalnız təzə məhəbbətdə görür.

Onun fikrincə, insan həyatda istədiyinə nail ola bilər. Buna onun savadı, biliyi, pulu və digər üstünlükləri kömək edər. Lakin insan xoşbəxtliyə yalnız əsl sevgiyə sahib olandan sonra nail ola bilər. Hansı ki, hələ də nə alim savadı, nə də Məcnun məhəbbəti ülvə sevginin sirrini açə bilməyib.

Sonda hər kəsə həyatda sirrli həyat və xoşbəxtlik azrulayırıq.

Ailə nigah münasibətlərinin tipləri. Ailə qurmaq üçün sosial psixoloji iqlim

Nikah insan həyatında ən əlamətdar hadisədir. Bu da təbiidir. O, ailənin hüquqi əsasıdır. Nikahı vətəndaşlıq aktlarının dövlət qeydiyyatı orqanı (VADQ) qeydə alır. Hər gün respublikamızda neçə-neçə gənc nikah bağlayır, neçə ailənin təməl daşı qoyulur. Hər dəfə nikahı qeyd edən təşkilatın nümayəndəsi- vətəndaş aktlarının dövlət qeydiyyatı orqanının müdiri gənc ər-arvadı belə xoş sözlərlə təbrik edir, onlara ailə xoşbəxtliyi arzulayır. Cəmiyyətimizdə nikah iqtisadi mülahizələrdən azad olub kişilərin və qadınların məhəbbətə, sədaqətə, uşaqların olması arzusuna əsaslanan könüllü, bərabərhüquql

ittifaqdır.

Ölkəmizdə nikahın bağlanması, ər ilə arvad arasında, valideynlərlə uşaqlar arasında münasibətlər, övladlığa götürmə, atalığın müəyyən edilməsi, alimentin tutulması, qəyumluq və himayəçilik, nikahın pozulması, nikahın vətəndaşlıq aktlarının dövlət qeydiyyatına alınması respublikamızın Qanunvericiliyi ilə tənzim edilir. Nikahın bağlanması qaydaları Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsinin 9-cu maddəsində qeydə alınır.

Nikah vətəndaşlıq aktlarının dövlət qeydiyyatı orqanı nikaha daxil olmaq istəyən şəxslərin bu barədə ərizə verdikləri gündən 1 ay sonra onların iştirakı ilə bağlanır. Xüsusi hallarda (hamiləlik, uşağın doğulması və digər hallarda) nikah ərizə verilən gün bağlana bilər. Nikahın bağlanması üçün nikaha daxil olan şəxslərin yazılı razılığı və onların nikah yaşına çatmaları zəruridir. Azərbaycan Respublikasında nikah yaşı kişilər üçün 18 yaş, qadınlar üçün 17 yaş müəyyən olunur.

Üzürlü səbəblər olduqda, nikaha daxil olmaq istəyən və nikah yaşına çatmamış şəxslərin yaşadıkları ərazinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (yerli icra hakimiyyəti orqanı) onların xahişi ilə nikah yaşının 1 ildən çox olmayaraq azaldılmasına icazə verə bilər.

Ər və arvad arasında yaş fərqi. Bu məsələdən söz düşəndə müasir gənclər bəzən xəbər alırlar: əgər sevirənsə, yaşın nə fərqi var? İlk baxışda sual bəlkə də məntiqi görünür. Lakin yalnız ilk baxışda. Halbuki ailə həyatı, ər-avad münasibətlərinin sonrakı inkişafı üçün yaşın da öz əhəmiyyəti vardır. Bu sahədə hələ qədim zamanlardan mövcud etalon və stereotiplər qadının (arvadın) yaşca kişidən (ərindən) kiçik olmasını nəzərdə tutur.

Kişilər əksər hallarda özlərindən nisbətən yaşca kiçik, qadınlar yaşca böyük kişilərlə ailə qururlar. Ərin arvaddan 5-7 yaş böyük olması ən əlverişli seçimdir.

Nikah və ailə hüququ məsələləri haqqında. Cəmiyyətimizdə tənikahlıq hökm sürür. İkiarvadlıq və çoxarvadlıq- keçmişdə geniş təsadüf olunan belə hallar həyat tərzimizə yabançıdır, əxlaqımızla bir araya sığmır.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə görə, nikah qeydə alınıb- alınmamasından asılı olmayaraq ümumi təsərrüfatı birgə idarə etməklə iki və daha çox qadınla yaşamaq iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə, yaxud bir ilədək islah işləri ilə cəzalandırılır. Yetkinlik yaşına çatmamış qızların ərə verilməsinə, yaxud evlənmək məqsədi ilə qaçırılmasına görə də cəza müəyyənləşdirilmişdir.

Nikahın bağlanmasına mane olan hallar. Aşağıdakı şəxslər arasında nikahın bağlanmasına yol verilmir:

- Yaxın qohumlar (valideynlər və uşaqlar, baba-nənə və nəvələr, doğma və ögey (ümumi ata və ya anası olan) qardaş və bacılar) ;
- Övladlığa götürənlər və övladlığa götürülənlər;
- İkisindən biri və ya hər ikisi başqası ilə nigahda olan şəxslər;
- İkisindən biri və ya hər ikisi ruhi xəstəlik və ya kəmağıllıq nəticəsində məhkəmə tərəfindən fəaliyyət qabiliyyəti olmayan hesab edilən şəxslər.

Nikah bağlamadan ailə yaratmaq düzgün deyildir. Çünki belə ailədə gələcək uşaqların tərbiyyəsi pozulur, ər-avadın ailə məsuliyyəti hissi azalır.

Nikahın bağlanması kişi və qadınların üzərinə mühüm vəzifələr qoyur. Onlar yeni - ər-avadlıq vəziyyətinə daxil olurlar. Şəxsi həyatlarının dəyişilməsi ilə bərabər onların ictimai rolu, hüquqi vəziyyəti yeni vəziyyət alır. Əgər onlar məhəbbət və dostluq illərində öz münasibətlərini yalnız qəlblərinin hökmü ilə qururdularsa, indi bu münasibətləri həm dənikah və ailə qanunvericiliyinin tələblərinə tabe etdirməli olurlar.

Bədii tərbiyə,estetik hiss və estetik zövqün qarşılıqlı vəhdəti.

Pedaqoji ustalığın vacib komponentlərindən biri də estetik hiss,estetik zövqdür.Çoxdan dərk olunmuş həqiqətdir ki,cansız,sönük,sırf məlumat mahiyyəti daşıyan dərs və ya tərbiyəvi tədbir bir oqədər də səmərəli olmur. Müəllimlik peşəsinin incəsənətlə əlaqəsi,birləşməsi zəruriyyəti də bu komponentin tələblərindən doğur.Ona görə də müəllimin öz hissələrini ifadə etmək bacarığı, ona uşaqlar üçün daha duyumlu və cəlbedici edə bilməsi pedaqoji işdə mühüm rol oynayır.Müəllim öz hissini keçdiyi mövzunun,apardığı əxlaqi söhbətin emosionallığını məhz nitqinin ahəngi,əllərinin,başının hərəkəti,sifətinin mimikası baxışları və .s.ilə məktəbliləri müəyyən hadisələrə,baxışlara,əxlaqi dəyərlərə yoluxdurur,birgə həyəcan keçirməyə dəvət edir. Hər bir müəllim bilməlidir ki,şəxsiyyətin inandırılması hissərdən kənarında mümkün deyildir.İnamlar gözəllik,ülvilik kimi müsbət hissələrin biliklərə sıx birliyi nəticəsində daha mükəmməl olur. Estetik tərbiyə insanda estetik hissələrin,zövqün,estetik şüur və mühakimənin təşəkkül tapıb möhkəmlənməsinə səbəb olan,incəsənət əsərlərini düzgün başa düşmək ,yaratıcılıq qüvvələrini ,obrazlı başa düşməyin məcmusudur.

Bədii tərbiyə isə başlıca olaraq incəsənət əsərləri (ədəbiyyat,musiqi,rəsm,tətbiqi incəsənət)vasitəsi ilə verilən tərbiyəni nəzərdə tutur.Bədii tərbiyə -incəsənət əsərlərini başa düşmək və həmin əsərlərin təsiri ilə ruhən yaşamaq qabiliyyətini formalaşdırmaq deməkdir.

Estetik hisslər təbiətdə,ictimai həyatda,incəsənətdə,əməkdə,davranış və rəftarda olan gözəlliklərin aydın qavranılması və başa düşülməsi nəticəsində yaranan hisslər nəzərdə tutulur.

.Musiqinin estetik əhəmiyyətinin şagirdə çatdırılması yolları.

Estetik tərbiyə ümumi tərbiyənin tərkib hissəsi kimi ölkəmizin bütün ictimai, siyasi və iqtisadi həyatında çox mühüm yer tutur.

Gerçəkliyin estetik mənimsənilməsinin ən yüksək forması - inkişaf etmiş estetik şüurun ifadəsi, insanın bədii fəaliyyətinin xüsusi biçimi və gerçəkliyin hissi - obrazlı dərki olan incəsənətdir. İncəsənət insanların duyğularını təkmilləşdirir və inkişaf etdirir, insan onun vasitəsilə ətraf gerçəkliyi təkcə dərk etmir, həm də özünü şəxsiyyət kimi anlayır və təsdiq edir, çünki incəsənət insanın hərtərəfli formalaşmasına, ümumiyyətlə onun mənəvi aləminin inkişafına kömək edir. O, emosiyaları cilalayır, dərinləşdirir və istiqamətləndirir, fantaziya yaradır, düşüncəni fəallaşdırır, əxlaqi prinsipləri formalaşdırır, dünyagörüşünü genişləndirir, ideya mövqelərini möhkəmləndirir.

Musiqi insana ən yaxın olan incəsənət növüdür. İnsanın yaratdığı bütün sənət növlərindən musiqi demək olar ki, ən güclü emosional təsir vasitəsidir. Sözlə ifadə etmək mümkün olmayan hiss-həyəcanı musiqi ifadə edir. Beşik nəğmələri, ninni və laylalar, el havaları uşaqlıqdan qəlbimizdə, ruhumuzda dolanır, həyat yollarında bizə vəfalı dost kimi yoldaşlıq edir. Musiqi, nəğmə könül dərmanıdır. Musiqi insana güclü emosional təsir göstərən incəsənət növü, onun ideya məsləkini, mənəvi və estetik ideallarını formalaşdıran ən mühüm vasitələrdən biridir.

Çox qədim mənbələr hələ uzaq keçmişlərdə musiqidən müalicə vasitəsi kimi istifadə edilməsini təsdiq edir. Musiqi və təbabət əsrlər boyu bir-birindən ayrılmaz

olmuş və gələcəkdə də belə olacaqdır. Musiqinin şəfa gücü müxtəlif qitələrdə geniş yayılmışdır.

Azərbaycanın görkəmli maarifpərvər şair və musiqişünası Mir Möhsüm Nəvvab özünün 1884-cü ildə yazdığı "Vizuhül-ərqam" əsərində musiqinin müalicə əhəmiyyətinə diqqət yetirmişdir.

Musiqinin estetik qavranılması məsələlərinin tədqiqi və onun insana tərbiyəvi təsirinin üzə çıxarılması ilə mədəniyyətimizin bir çox görkəmli xadimləri - musiqiçilər, pedaqoqlar, psixoloqlar, musiqişünaslar məşğul olmuşlar.

Görkəmli psixoloq B.M.Teplov musiqinin estetik qavranılmasını aktiv fəaliyyət kimi gözdən keçirmişdir. Estetik tərbiyə məsələləri ilə məşğul olmuş B.V.Asafyev isə musiqini təbiətdə və insan qəlbində səslənən gözəl nə varsa, hamısının "daim canlı təcəssümü" adlandırmış və musiqi ilə yalnız əyləndirməyə, onu dinləyicilərə zorla qəbul etdirməyə deyil, musiqi vasitəsilə inandırmağa və sevindirməyə çağırılmışdır.

İncəsənətin başqa növlərindən fərqli olaraq musiqi hissələrə birbaşa təsir göstərir. Ecəzkar qüvvəyə malik olan musiqi həmişə insanlara ən gözəl bir nemət, yaxın sirdaş və yoldaş olmuş, onların tərbiyəsində mühüm rol oynamışdır. Musiqi qüdrətli estetik tərbiyə vasitəsidir.

Ümumiyyətlə musiqi mədəniyyətinin yayıcısı olan musiqi müəllimi bilməlidir ki, bütün başqa incəsənət növləri kimi musiqi də təkcə bədii zövq və yaradıcılıq təxəyyülü tərbiyə etmir, həm də həyat sevgisi, yurdsevərlik duyğuları aşılayır. Deməli, musiqi tərbiyəsi, hər şeydən əvvəl, insan tərbiyəsidir. İnsan təbiətin, mənəvi münasibətlərin, əməyin gözəlliyini musiqi vasitəsilə görür, duyur. İnsanda ətraf mühitdəki və özündəki ucalıq, əzəmət, gözəllik haqqında təsəvvür musiqi sayəsində yaranır.

Musiqi təhsili estetik tərbiyənin ən mühüm bölməsidir. Respublikamızda bədii zövqün inkişafı və musiqinin başa düşülməsi üçün çox iş görülür: gündüz və axşam musiqi məktəbləri şəbəkəsi yaradılmışdır, məktəblərdə, peşə təhsili ocaqlarında, uşaq və gənclər saraylarında, mədəniyyət evlərində və s. musiqi dərnəkləri fəaliyyət göstərir. Ancaq bütün bu müxtəlif məktəbdənkənar məşğələ formaları sistemli musiqi tərbiyəsinə əvəz edə bilməz. İstisnasız olaraq bütün uşaqların məqsədyönlü, ardıcıl musiqi tərbiyəsi yalnız ümumtəhsil məktəblərindəki musiqi dərslərində həyata keçirilə bilər.

Uşaq və gənclərə ümumi musiqi tərbiyəsi vermək, onları yüksək musiqi sənətinə cəlb etmək ən yaxşı xalq, klassik, xarici, Azərbaycan musiqisi, habelə müasir bəstəkarların əsərləri nümunəsində estetik zövq formalaşdırmaq, "Fəal bədii özfəaliyyət iştirakçıları, musiqi-estetik biliklərin təbliğatçıları tərbiyə etmək, böyüməkdə olan nəslin mənəviyyətə dövrümüzün tələbləri ruhunda təkmilləşdirilməsinə kömək göstərmək - musiqi-estetik tərbiyə işinin istiqamətləri bunlardır.

Musiqi-səs incəsənəti, təfəkkürün səs obrazıdır.

Musiqinin dərk olunması ümumi təfəkkürü inkişaf etdirir, qavrama prosesində emosionallıqla şüurluluğun vəhdətini formalaşdırır, fəal qavrama isə məlum olduğu kimi, əməli fəaliyyətin inkişafında böyük rol oynayır.

Əsl musiqinin bayağı musiqidən fərqləndirməklə gözəlliklə eybəcərliyi dərk edə bilmək qabiliyyəti.

Minillər bundan əvvəl yaranan mahnılar var ki, bütün zamanların sərt sınağına dözümlü göstərərək xalq mahnıları libasında günümüzə gəlib çıxıblar. Bu mahnıların mətni-sözləri mükəmməldir, dəyərlidir, alt qatı dərin, zəngindir. Mənası olmayan söz yığını kimə və nəyə lazımdır? Təbii, heç kəsə. Azərbaycanda çox böyük mahnı yaradıcılığı ənənəsi mövcuddur və çox məzmunlu, ifadəli mahnı mətnləri var.

Lakin onların çoxluğuna baxmayaraq, bizi narahat edən bir sıra məsələlər də yox deyil. Keçən əsrin 90-cı illərindən başlayaraq mahnı yaradıcılığı sahəsində ciddi böhran, qarşısıalınmaz problem yaranmağa başlayıb. Bu o həddədir ki, indi çox yerdə bayağı mahnı səslənir. Efirdə, ekranda, mağazalarda, bir sözlə, bayağı mahnılar bizi hər yerdə izləyir. Avtobuslarda da bu mahnılar aktualdır. Əvvəllər sürücülər xüsusi disklər, albomlar vasitəsilə sənişinləri "musiqiyə qonaq" edirdisə, indi ona ehtiyac qalmayıb. Artıq yerli radioların bir çoxu bayağı mahnıları kütləvi olaraq yayımlayır. Bayağı mahnı problemi son 20 ilin ən aktual mədəniyyət problemi olaraq qalır. Heç bir mənə daşımayan söz yığınının ibarət olan mətnlər musiqi mədəniyyətimizə zərər gətirir. Tanınmış şair və bəstəkarların bildirdiyinə görə, bəzi müğənnilərə ciddi mahnı mətnləri lazım deyil. Onlara bayağı, şit və mənasız söz yığını olan mahnı mətnləri gərəkdir. Şair Vahid Əziz mətbuata bildirib ki, müğənnilərin çoxu heç nə oxuduğunu dərk etmir: "Çoxları heç mahnının sözlərini belə düzgün ifadə edə bilmir. Bilirsiniz niyə? Mütaliələri yoxdur, kitab oxumurlar".

Bəstəkar Eldar Mansurovun sözlərinə görə, həvəskar bəstəkarlar ciddi şairlərə müraciət etmək istəmir: "Dostlarının, tanışlarının şeirlərinə mahnı bəstələyirlər".

Bəstəkar Nadir Əzimov mətbuata bildirib ki, bayağı mahnılar yazanlar var, amma bu o demək deyil ki, bütün

bəstəkarlar bayağı mahnılar yazır: "Şəxsən mən ciddi və məşhur şairlərin şeirinə müraciət edirəm. Özünə və sənətinə hörmət qoyan bəstəkarlar hər zaman ciddi mətnlərə üstünlük verir".

Bu gün meydana olan mahnıların siyahısına baxsaq görürük ki, onların kütləvi olaraq cəmiyyətə ixrac edilməsi bizə böyük zərər verir.

Məlum olduğu kimi, hazırda az qala efirləri işğal edən

"Qəşəng-qəşəng", "Şıki-şiki baba", "Mırtdaşaq", "Get hoppan" kimi mahnılar kifayət qədər bayağıdır və tufeyli həyat tərzini təlqin edir.

Azərbaycan musiqisinin, musiqi mədəniyyətinin "qara yarası"na çevrilən bu nümunələr zövqdən, yüksək keyfiyyətdən uzaqdır. Nəzərə alsaq ki, musiqinin əsas işi, vəzifəsi, funksiyası zövq vermək, əhvalı dəyişmək, insana ruh verməkdir, barəsində danışdığımız nəsnələr bundan tamamilə uzaqdır. Onu da qeyd edək ki, bu nümunələr cəmiyyətə kütləvi şəkildə ixrac edildikcə gənclərin ona marağı artır. Bəllidir ki, ucuz musiqinin ardınca gedənlər tamam başqa kəsimin təmsilçiləridir, ancaq bununla belə, bu "epidemiya" digər qrup gənclərə də sirayət etməyə bilmir. Bilirik ki, Azərbaycanda musiqi mədəniyyətinin inkişafına, zövqlü musiqinin təbliğinə, dəyərli mahnı mətnlərinin musiqiyə gətirilməsinə ciddi dəstək verilir. Bu gün Azərbaycanda kifayət qədər mahnı mətni yazmaqda mahir olan şairlər var və onların yazdığı mahnı mətnləri özünə kifayət qədər tamaşaçı cəlb edə bilib. Amma buna baxmayaraq, bayağı mahnıların, mahnı mətnlərinin mövcudluğu bizi narahat edir.

Ailədə əmək ahəngi və ailə təsərrüfatı. Ailə büdcəsi və qənaətcillik.

Müasir ailədə özünü göstərən çətinliklərdən biri məhz onun məişət məsələləri ilə bağlıdır. Uşaqlar olduqca, ailə böyüdükcə onun məişət qayğıları da böyüyür. Ailənin inkişafının hər bir mərhələsində özünəməxsus məişət problemləri meydana çıxır. Ailə həyatının dialektikası belədir. Sosioloqlar müəyyənləşdirmişlər ki, müasir gənclər ailənin məişət çətinlikləri haqqında aydın təsəvvürə malik deyillər. Onlar rahat mənzillərdə yaşamış, istər qız istər oğlan üçün valideynlər hər şeyin hazırını etmişlər. Ona görə də ailə həyatının ilk illərində qarşıya çıxan çətinliklər onları qorxudur, çaşdırır. Bəzən isə bu çətinliklərdən canlarını qurtarmaq üçün boşanırlar.

Ailədə nəzərə çarpan çətinliklərin səbəblərini ər-arvad özləri mənzil şəraitinin və maddi gəlirin kifayət qədər olmaması ilə izah edirlər. Əslində isə belə deyildir. Hər bir valideyn istər qız, istərsə də oğlanın valideynləri toydan qabaq hər ikisi üçün müəyyən qədər cəhiz toplamışlar. Onların rahatlığı üçün əllərindən gələni etmişlər. Yeni evdə hər şey təzədir. Bir neçə il heç nə almaq lazım deyil. Sadəcə bəzi gənclər yenə əvvəlki kimi özlərinə valideyn tərəfindən diqqət tələb edirlər.

Qızların və oğlanların ailə həyatına hazırlıq səviyyəsi məişət sahəsində xüsusilə nəzərə çarpır. Lampa yanıb, ütü sıradan çıxıb gənc oğlan bunu

bacarmır. Adi sup bişirməyi, şalvat ütüləməyi təzə gəlin bacarmır. Təzə gəlinin ailə qurduqdan sonra da ata evindən əl çəkməməyi məhz bununla bağlıdır.

Oğlanlarda belə təsəvvür var ki, ev işləri ilə, məişət məsələləri ilə ancaq qadınlar məşğul olurlar. Əslində ailənin əmək ahəngində qadınla bərabər, kişilər də iştirak etməlidirlər. Onlar da müəyyən işlərdə qadına kömək etməlidirlər. Çünki tək əldən səs çıxmaz.

Ailənin büdcəsi dedikdə, ailənin gəliri və xərclərinin müəyyən vaxt üçün planlaşdırılması nəzərdə tutulur.

Ailənin büdcəsinin əsasını ata və ananın, eləcə də ailənin başqa üzvlərinin əmək haqqı və əlavə gəliri nəzərdə tutulur. Bir cəhətə xüsusilə diqqət yetirək. Ailə büdcəsinin formalaşmasında ağıl daxilində ailənin bütün üzvlərinin iştirakı zəruridir. Çünki ailə büdcəsi haqqında ailə üzvləri məlumatlı olmalıdır.

Yaxşı ev sahibisinizmi? Elə də yox? Demək ki, artıq nələrsə dəyişmək zamanıdır. Hər kəs yaxşı ailə sahibi olmaq istəyir. Bəs ailə sahibi nələri maliyyə problemlərinə gətirib çıxarır. Buna görə də düşünülməmiş alış-veriş etmək lazım deyil.

Ailədə pul çatışmazlığı gərgin ailə münaqişələrinə səbəb olur. Bəs ailədə pula necə qənaət etmək və itkilərdən uzaq olmaq olar? İlk öncə öz ailə büdcənizi hesablamalısınız. Hər bir ailədə illərlə dəyişməyən xərc siyahısı var. Bunlar müxtəlif ödəmələrdir. Bunlara kommunal ödənişlər – mənzil, telefon, işıq, qaz və s. dir. Buraya həmçinin baxça, məktəb, təhsil haqlarını da əlavə etmək mümkündür. Bu zaman sadə hesablama ilə bütün xərclər üzrə borcları qeyd edə bilərsiniz.

Ailənin hər bir fərdi üçün gündəlik cib xərclərini də unutmaq lazım deyil. Ailə büdcəsinin ən çox hissəsi qida məhsullarına xərclənir. Bir çoxumuz əmək haqqımızı alan kimi özümüzbə bahalı restoranlarda, kafələrdə zifayətlərə qonaq edirik. Lakin əgər ayın əvvəlində özünüzbə belə qonaqlıqlar verdikdən sonra, ayın sonunda çətin vəziyyətdə qalırınsınızsa, ən yaxşısı pulunuza qənaət etmək barədə düşünün.

Qənaət ailədə ən başlıca xüsusiyyətlərdən biri olmalıdır. Lakin qənaəti xəsisliklə səhv salmaq olmaz. Ailənin qidalanması tam şəkildə həyata keçirilməlidir və özündə orqanizm üçün vacib elementləri təşkil etməlidir.

Əgər maaşınızın ayın sonuna qədər bəs edəcəyinizdən əminsinizsə bahalı, bir o qədər də faydalı məhsulları almağa üstünlük verə bilərsiniz.

Qənaət etmək üçün əmək haqqını aldığınız andan bir ay ərzində edəcəyiniz bütün xərclərin siyahısını tərtib edin. Daha sonra siyahıdan nəticə çıxararaq düzəlişlər edin. Bu planlaşdırılma növbəti ay öz bəhrəsini verməlidir. Yaxşı ailə başçısı olmağı bir günə öyrənmək mümkün deyil. Zamanla bütün daşlar öz yerinə oturacaq. Yetər ki, səbrli olun!

/

Nə üçün uşaqlarımız ərköyün olurlar və bunu necə aradan qaldırmaq olar?

Bizim övladlarımız yeni tikilən bina kimidir. Təmali möhkəm qoyulsa, dağılmaz. Həqiqətən də belədir. Uşaqlarımızın sağlam, ağıllı, tərbiyəli olması üçün onlarla körpəlikdən məşğul olmaq lazımdır. Çünki, körpələrin beynini ağ vərəqə bənzətmək olar. Nə öyrətsəniz hər şeyi yaddaşlarına həkk edirlər. Təəssüf ki, bəzi valideyinlər uşaqları ilə çalışmağa səy göstərmirlər. Belə fikirləşirlər ki, uşaq onsuzda məktəbə gedəcək, orada müəllim onunla məşğul olacaq. Bu əlbəttə ki, düzdür. Lakin yadınızdan çıxarmayın ki, ilk müəllim valideyin özüdür. Məktəbə gedənə qədər uşaq, onu maraqlandıran sualları yaxında olan adamlardan (anadan, atadan, nənədən, babadan və digərlərindən) soruşur. Bu zaman isə biz, böyüklər onların suallarına dürüst və onlar başa düşə biləcəyi tərzdə (yəni elmi dildə deyil) cavab verməliyik. Müasir uşaqları elə şeylər maraqlandırır ki, verdiyi suallara hərdən böyüklər də çaşıb qalırlar. Bu zaman valideyinlər gərək özünü itirib, "bilmirəm, əl çək məndən" deməsinər. Əksinə, deyin ki, "gəl birgə kitabda və ya məsələn, internetdə baxaq." Əgər uşağın sualına onu qane edən cavabı versəniz, o daha sizi yormayacaq.

Mənim müəllimlik təcrübəmdə bir çox uşaqlarla (və valideyinlərlə) ünsiyyətdə olmuşam. Onların arasında azyaşlılar da olub, yeniyetmələrdə, ağıllılarda, tənbellərdə, ərköyünlərdə, aqressiv, utancaq uşaqlarda. Onlara

yanaşma tərzi də özlərinə məxsus olub (çünki, hamıya eyni cür yanaşmaq ola bilməz).

Bir azyaşlı ərköyün uşaq la danışmaq istərdim. Arzu (7 yaşında) artıq 1-ci sinifdə oxuyurdu. Lakin dərslərində çox çətinlik çəkirdi. Məktəbə qədər uşaq la məşğul olmamışdılar. Anası şikayətləndi ki, Arzu onun sözünə baxmır, dərslər eləmək istəmir. Bəlkə müəllimdən çəkinib məşğul olar. Mən onunla məşğul olanda, bu uşaq hər şeydə əziyyət çəkirdi- hesabda da, oxuda da, məntiqi tapşırıqlarda da. Yazı yazanda belə "Siz əlimdən tutun, sonra yazım" – deyirdi. Mən ona narazılığımı bildirəndə gah ürək bulanmasından, gah baş ağrısından, istilikdən, fiziki ağrılardan və s. (hər dəfə nəse bir bəhanə axtarırdı) şikayətlənirdi. Əvvəl elə bildim ki, bu uşaq xəstədir, mən də onu yoruram. Anası ilə söhbətdən məlum oldu ki, məktəbdən gələndən sonra bütün ailə (ana, ata, nənə, baba) başlayırlar Arzu ilə ev tapşırığı eləməyə. (Uşağa dincəlməyə imkan vermirdilər) " Yazını yaz konfet alacam, oxunu elə kukla alacam" və s. bu kimi yanaşmalar etməklə. Sonra da göndərirdilər mənim yanıma. Sözsüz ki, bu uşağın beyni o qədər yorğun olur ki, o nəinki dərslər eləməyə heç danışmaq belə istəməz. Arzunu belə "mükafatlandırmalar" onun hər bir "yaxşı" hərəkətinə görə olurdu (əsasən də babası və nənəsi tərəfindən). Bu uşağın hər bir istəyi yerinə yetirilirdi. "Dovşan istəyirəm-buyur, balıq istəyirəm-al" və s. (Qeyd edim ki, 2 günə balıqda, dovşanda məhv oldu).

Adətən ərköyünlük ailədən qaynaqlanır, ailə tərbiyəsinin düzgün istiqamət almaması nəticəsində yaranır. Məktəbə qədər yaşlı uşaqlara münasibətdə tərbiyə pozuntularının geniş yayılmış tipləri-hiperprotektiv (hər şeyə icazə verən) və hipoprotektiv (hər şeyi qadağan edən) tərbiyə tipləridir. Uşağın tarazlığı üçün daha məhvedici olan hər iki pozuntunun bir arada olmasıdır ("ikili tərbiyə", məs., valide-inlər ciddi tərbiyə edir, nənə baba isə hər şeyə icazə verir). Bu, ailədə tək böyüyən uşaqlarda daha çox təsadüf edilir.

Hiperprotektiv tərbiyə ona gətirib çıxarır ki, uşaq "olmaz" sözünü bilmir. Gələcəkdə də hansısa problemdə "yox" la qarşılaşanda onun öhdəsindən gəlmək ona çətin olur.

Hipoprotektiv tərbiyə ona gətirib çıxarır ki, uşaq qadağalara qarşı çıxır və bu hal illərlə davam edə bilib, müxtəlif fəsadlara (ağressiya, özünəinamsızlıq və s.) gətirib çıxara bilər.

Arzuda müşahidə etdiyim fiziki ağrılar, istilik, ürək bulanma, baş ağrısı (qeyd edim ki, anası onu həkimə də göstərib. Onda hər şey normal idi) ərköyünlüyün səbəblərindəndir. Belə uşaqla çoxlu söhbət etmək, oynamaq, yaşına uyğun şəkillər çəkmək, kitablar və filmlər göstərmək və ətraflı izahlar vermək lazımdır, lakin çox yormaqla da lazım deyil.

Əgər uşaq öz problemi haqqında danışarsa, ona etiraz etmək lazım deyil. Onun özünü tam ifadə etməsinə şərait yaradılmalıdır. Ona öz hislərini ərköyünlüklə yox, sözlərlə ifadə etməyi öyrətmək gərəkdir. Bunun üçün ilk növbədə valideyinlər uşağın yanında öz hisləri haqqında danışmalıdırlar.

Uşağın himayədarlığında iştirak edən bütün ailə üzvlərinin vahid tərbiyə üsulu seçilməlidir. Eyni ailə üzvü tərəfindən irəli sürülən tələblərin davamlılığı olmalıdır. Məs., uşağa deyilib ki, dərslərini qurtarmamış gəzməyə getməyəcək, sona qədər bu sözə əməl etmək lazımdır. Valideyin sözündən dönərsə, uşağın “hə” almaq üçün ərköynlüyünə zəmin yaranacaqdır.

Valideyinlər nə edəcəklərini bilmirlərsə, mütəxəssisə-psixoloqa müraciət edə bilirlər. O, valideyinlər-ə konsultasiya apararaq, onlara uşağın ərköynlüyünün səbəbini axtarmaqda, ailə üzvlərinin uşağın xoşagəlməz hərəkətlərini korreksiya etməyə imkan verən davranış üsulunu işləməkdə kömək edə bilər.

Ərköyün uşaq valideynlərinə az problem yaratmır. Sözə baxmayıb tərslik etməklə öz istədiyinə nail olur və onun bütün istəklərini yerinə yetirən valideynləri üzərində hökmünü hiss edir. Valideynlərin bu cür davranışının nəticəsi özünü çox gözlətməyəcək. Uşağa nəyisə qadağan edən kimi o, dərhal yoxlanılmış üsula əl atır və istədiyinə nail olmayınca növbəti dəfə isteriya çıxarır. Valideyn uşağının ərköyün olmasını etiraf edib heç bir tədbir görməyəndə hər şey daha da çətinləşir. Bir çox valideynlər uşaqlarının həddindən artıq ərköyün davranışlarına diqqət yetirmirlər. Lakin bu cür uşaqları gələcək həyatda ciddi problemlər gözləyir. Məhz buna görə problemi vaxtında anlayıb həll etmək məsuliyyəti valideynlərin üzərinə düşür. Sizin uşağınız ərköyündürmü? Aşağıda bu cür uşaqların 12 fərqləndirici xüsusiyyətlərini göstərmişik. Əgər bunlardan bir neçəsi sizə tanışdırsa, məqalənin sonundakı məsləhətlərlə mütləq tanış olun. 1. Uşaq heç kəslə heç nəyi bölüşmək istəmir Ərköyün uşaqların eqoizmi yalnız öz maraqlarını güdməyə məcbur edir, axı onlar tələb etdikləri hər şeyi əldə etməyə öyrəşiblər. Əlbəttə, belə uşaq sevdiyi oyuncaqlarını, şirniyyatı və ya valideyn diqqətini başqası ilə bölüşmək məcburiyyətində olsa, etiraz edəcək. 2. Tez-tez baş verən isteriyalar 3-4 yaşa kimi uşaqlar ərköynlük edib isteriya çıxarırlar, çünki öz hislərini başqa cür ifadə etməyi

hələki bacarmırlar. Lakin daha böyük yaşda isteriyaların tez-tez baş verməsi narahatlıq üçün səbəbdir, axı belə vasitə ilə o sadəcə valideynləri ilə manipulyasiya etmiş olur. 3. Valideynlərdən güclü asılılıq Uşaq nənəsi ilə qalmaq istəmədikdə, tək yatmaq istəmədikdə və ya bağçaya getmək məcburiyyətinə görə əsəbiləşdikdə sizin ona yazığınız gəlir. Əgər belə hallar tez-tez təkrarlanırsa, onun ərköyün olmasına görə narahat olmağa dəyər. Böyüdükcə uşaq özünü başqa insanlar arasında rahat hiss etməyi öyrənməlidir. 4. Sevdiyi xörəyi hazırlamağa tələb edir Əlbəttə, bəzən uşaqlar yeməyə görə tərslik edə bilərlər. Lakin uşaq daima adi xörəkləri yeməkdən imtina edirsə və hər gün onun üçün xüsusi xörəklərin hazırlanmasını tələb edirsə, əmin olun ki, bu ərköynlüyün əlamətidir. 5. Daima narazılığını bildirir Ərköynlüyün daha bir əlaməti – tez-tez nəyə görə narazılıq etmək. Uşaq hər zaman bildirir ki, oyuncaqları onun xoşuna gəlmir, belə paltar geyinmək istəmir, şorba yeməkdən və ya bu parkda gəzməkdən bezib. Qonşu uşaqda yeni nəşə olanda vəziyyət daha da çətinləşir – bu halda ərköyün uşaq ona da eyni şeyin dərhal və mütləq alınmasını tələb edir. 6. Heç vaxt kömək etmir Artıq 3-4 yaşdan sonra uşağa tədricən oyuncaqlarını yığışdırmağı vərdiş halına çevirmək lazımdır. Əgər ana hər şeyi onun əvəzinə etməyi davam edərsə, nəticədə uşaq buna öyrəşəcək və düşünəcək ki, bu cür də olmalıdır və o, heç kəsə heç nədə yardım etməməlidir. 7. Ədəbsizlik və kobudluq Uşağın bütün istəklərini yerinə yetirməklə valideynlər onda böyüklərə qarşı istifadəçi münasibətini inkişaf etdirirlər. Nəticədə uşaq onlara hörmətlə yanaşmır – nəzakətli danışmaq nəyə lazımdır, bir halda ki, tələbləri yerinə yetirəcəklər. Bəzən bu hal uşaq tərəfdən ədəbsizlik və kobudluğa səbəb olur. 8. Uşağı tez-tez yola gətirmək lazım olur Ərköyün uşaq heç cür qəbul etmir ki, valideynlərin, baba və nənənin sözünə baxmaq lazımdır. Təəccüblü deyil ki, onların tələbləri uşaq üçün boş sözlərdir. Uşaq dinləmir, sözə baxmır, deyilənləri yerinə yetirmir, tərslik edir. Nəyə nail olmaq üçün valideynlər uzun müddət uşağı yola gətirməyə məcbur olurlar. 9. Böyüklərlə manipulyasiya etmək Ərköyün uşaqlar ailədə manipulyasiya üçün obyekt tapırlar və tərslik, göz yaşları, isteriyalar vasitəsi ilə ondan istədiklərini alırlar. Məsələn, əgər ata bu cür davranışlara reaksiya vermirsə, uşaq mütləq ya anasına, ya da nənəsinə üz tutub göz yaşları tökərək kobud şəkildə istədiyini tələb edəcək və ona nail olmayınca sakitləşməyəcək. Bəzən başqa üsullara da əl ata bilər, məsələn, nənəsinə onu hamıdan çox sevdiyini deməklə. Adətən, istədiyini nənəsindən almıdıqda bu cür “sevgi” başqa insana keçir. 10. Uşaq öz hərəkətləri ilə valideynlərini utandırır Diqqəti cəlb etmək məqsədi ilə çox vaxt uşaq böyüklərin sözünü kəsir, ictimai yerdə qışqırıb isteriya çıxara bilər. Əgər valideynlər əvvəldən buna yol veriblərsə (uşaq öz istəyi kimi davransın və hərəkət etsin), problemi aradan qaldırmaq çətin olacaq. 11. Səhv hərəkətlərə görə məsuliyyət daşımır Hər bir insan uşaqılıqdan anlamalıdır ki, öz hərəkətlərinə görə yalnız o özü cavabdeh olmalıdır. Lakin ərköyün böyüdülmüş uşaqların onların səhvini düzəldəcək valideynlər, nənə və babalar kimi əla dəstək komandası var. Məsələn, əgər uşaq digər uşağı vurursa, ona heç kəs başa salmır ki, belə etmək olmaz, əksinə, onun tərəfini tuturlar ki, günah uşağın özündədir. Bu hallarda uşaqlar məsuliyyətsiz və ərköyün böyüyürlər. 12. Qəti surətdə “yox” sözünü qəbul etmirlər Ərköyün uşaqlar “yox, olmaz” sözlərini anlamaq istəmirlər. Bu cür davranışı yalnız dörd yaşa qədər uşaqlara müəyyən qədər bağışlamaq olar. 4-6 yaşında uşaqlarda hansısa istəklərinin yerinə yetirilməsinin imkansızlığı anlayışı artıq formalaşmağa başlamalıdır. Bu yaşda uşaqlar nəyinsə qadağan olmasını qavramağa öyrənirlər. Ərköyün böyüdülmüş uşaq bu cür qadağanları anlamır, qəbul etmək istəmir və istəyinə nail olmaq üçün növbəti dəfə isteriya çıxarır. Ərköynlüyün səbəbləri Əsas rol ərköyün uşaq oynadıqda ailənin həyatı əsaslı şəkildə dəyişir. Uşaqlar bərabər şəraitdə doğulurlar, məhz yanlış tərbiyə onları ərköyün edir. Əgər 3-4 yaşa qədər ağlamaq və kürlük etmək təbii davranış xüsusiyyətidirsə, 4 yaşdan sonra bu cür hallar böyüklərlə manipulyasiya vasitəsinə çevrilir. Əvvəlki illər ərzində onlar uşaq sakitləşsin deyərək onun bütün istəklərini yerinə yetirirdilər və indi birdən nəyisə qadağan etmək çox çətin olur. Nəticədə uşaq eqoist olur, kürlük və göz yaşları ilə öz istəyinə nail olmağa vərdiş edir, böyüklərə hörmət etmir. Əksər hallarda ərköyün uşaqlar valideynlər ümumi tərbiyə üsulu tapmayan ailələrdə böyüyürlər. Ziddiyyət hiss etdikdə uşaq böyüklərə təzyiq etmək üçün vasitələr axtarır. Ata çox ciddi və sərtdirsə, uşaq ürəyiyumşaq və ona görə hər şeyə hazır olan ana və ya nənəyə üz tutur. Ərköynlüyün səbəblərindən biri də qadağanların dəyişkən olmasıdır. Məsələn, əgər dünən uşağa gölməçələrdə qaçmağa icazə

verilirdisə, bu gün isə birdən-birə icazə verilməməsi narazılığa səbəb olacaqdır. Daha bir geniş yayılmış səbəblərdən biri valideynlərin həddindən artıq məşğul olmalarıdır. Onlar uşağa kifayət qədər vaxt ayıra bilmirlər və öz günahlarını yumaq üçün hədiyyələr alır və bütün istəklərini yerinə yetirirlər. Bir-iki ildən sonra uşağın kürlüyü və tələbləri adi hala çevrildikdə və tələbləri artıqda uşağın ərköyün böyüməsi aydın olur. Ərköyün uşaqların valideynlərinə 5 məsləhət 1. Hər zaman sakit və təmkinli olun Sakit tərzdə danışmadan vəziyyətə nəzarət etmək qeyri-mümkündür. Siz qışqırmağa və əsəbiləşməyə başlasanız, uşaq dəyişməyəcək, ən pis halda isə sizə qarşı eyni hərəkətləri edəcək. Problemlə vəziyyətlərdə uşağın istəyini qəbul etmək ən yaxşı çıxış yoludur. Sakit tonla deyin ki, biz bu haqda yalnız sən sakitləşdikdə danışıcağıq. 2. Problemi dərk edin və mümkün qədər tez aradan qaldırmağa çalışın Nə qədər ki gec deyil problemi həll etməyə, tərbiyədə buraxılan səhvləri düzəltməyə çalışın. İstədiyini almaq məqsədi ilə həddindən artıq kürlük və istərinin ilk əlamətləri müşahidə edildikdə uşağı dayandırmağa çalışın. Sizinlə manipulyasiya etməyə icazə verməyin və sakitləşdirmək üçün istəyini qətiyyətlə etməyin: “yox, olmaz” dedinizsə, sona qədər bunun üzərində durun. 3. Tərbiyədə ardıcılığı gözləyin Əgər hələ dünən siz uşağa divanda hoppanmağı qadağan edirdinizsə, bu gün isə o bunu rahat edirsə, bu cür tərbiyənin heç bir xeyri olmayacaqdır. Uşaq öyrəşəcək ki, istənilən qadağanları pozmaq olar. Buna görə də dəqiq qadağanlar varsa, ailənin bütün üzvləri hər zaman bu haqda yada salmalıdırlar. Həmişə sözdə dediyinizi əməldə tətbiq etməyə çalışın. 4. Uşağa “yox” deməyə öyrənin Çox vaxt böyüklər sevdikləri balaca balalara “yox” deyə bilmədikləri üçün onların hər bir nazını çəkirlər. Nəticədə uşaq insanlara istifadəçi münasibəti bəsləyir. Bu həftə sayca onuncu yeni oyuncaq əvəzinə uşmaraqlı yerə gəzməyə gedin. 5. Uşağa bacara biləcəyi öhdəlikləri tapşırın Uşaq az yaşlarından “lazımdır” sözünü dərk etməyi öyrənməlidir. Öhdəlik anlayışı hətta xırda tapşırıqlarda formalaşır. Məsələn, özündən sonra oyuncaqları və ya öz əşyalarını səliqəli yığmağı onun öhdəsinə buraxın. Bu iş onda yaxşı alınmasa da və siz sonra düzəltməli olsanız da, uşaq “öhdəliyini” nə olduğunu anlayacaq və daha məsuliyyətli olacaq. Və unutmayın ki, yenidən tərbiyə zamanı həddindən artıq sərt olmamalısınız. Uşağa hər şeyi sakit başa salın, onunla ümumi dil tapın. Onu əvvəlki kimi sevdiyinizi mütləq deyin, başa salın ki, onun davranışı səhvdir və bunu düzəltmək lazımdır. Və mütləq yenidən tərbiyə məsələlərini bütün ailə ilə müzakirə edin ki, məsələn, nəyə uşağın istəklərini sizdən gizli yerinə yetirməsin. Əks halda bütün səyləriniz nəticəsiz olacaqdır.

Ailədə uşaqların maraq dairəsinin inkişafı.

Hazırkı dövrdə ,yəni müasir texnologiya dövründə ,müasir ailələrdə böyüyən uşaqların ,social –iqtisadi şəraitə uyğun olaraq 10 il bundan əvvəllə müqayisə ediləcək dərəcədə maraq dairəsi genişdir.Bir necə illər budan əvvəl əgər uşaqlar,küçə oyunları ilə,yəni,“Qaçdı tutdu”,“Gizlənpaç”,” Yeddi daş, ” və s. Kimi oyunlarla maraqlanırdılarsa,mütaliə ilə ciddi məşğul olurdular,indi bütün bunlar aradan qalxıb.Hər birimizin həyatına daxil olan olan internet,social şəbəkələr uşaqların da həyatını gözəgörunə tərzdə zəbt edib.Uşaqların maraq dairəsi demək olar ki,yalnız intrnetdir.

İnternetdə olan oyunlar,qısa filmlər,lazımsız olan bəzi videolar uşaqları özünə cəlb edir.Əslində bu heç bir önəmi olmayan maraqdır.Bu maraq insanı uçuruma sürükləyir.Bəs nə etməli,uşaqları bu uçurumdan necə xilas etməli?

İnternetin zərərli cəhətləri olduğu kimi müsbət tərəfləri də vardır.Kiçik uşaqları bu zəhərdən necə qorumaq lazımdır.

Kiçik yaşlardan uşaqlara kitab oxumağı,mütaliə etməyi öyrətmək lazımdır.Onların şəxsi keyfiyyətlərinə istinad etməklə daha çox nəyə meyl etdiklərini öyrənilib,onlarla məşğul olmaq lazımdır.Lakin ailədə uşaqları heç nəyə məcbur etmək olmaz.Onlara təzyiq etmək,güc tətəbiq etmək,fiziki cəza vermək ,qadağan etmək səmərəli nəticə verməz.Ailə ilə birlikdə teatr tamaşalarına getmək,maraqlı televiziya verilişinə baxmaq,birlikdə kitab müzakirəsi keçirmək,qonaq getmək,və s.bu kimi işlər uşaqlarda maraq oyadır.

Sosial tərəqqi imkan verir ki,uşaqlar maraqlandığı idman oyunları ilə məğul ola bilsinlər.Məsələn,tennis,şahmat,basketbol,üzgüçülük və s.kimi idman oyunlarını uşaqlar çox sevirlər.

Əgər valideynlər ağıllı və uzaqgörəndilərsə onlar öz uşaqlarının maraq dairəsini öyrənilib ,onları maraqlandıqları sahə ilə cəlb edə bilirlər .Heykəltərəşliq,rəssamlıq, musiqi,hər hansı bir musiqi alətində çalmaq belə marqlardandır.Valideynlərin düzgün,ağıllı istiqaməti övladlarına uğur,şöhrət gətirir.Onların nailiyyətləri valideynlərinin sevincinə səbəb olur.

Ailə münasibətlərinin pozulmasının zərərli nəticələri.

Mübahisəsiz,konfliktsiz ailə tapmaq indi çətinidir.Buna baxmayaraq 30,40 il bir yerdə ömür sürən ailələr vardır.Deməli ailədə mübahisə olur,amma mübahisə edən tərəflərin hər ikisinin və yaxud birinin mədəni səviyyəsi,bir-birinə olan sevgisi mübahisənin müəyyən bir çərçivədən çıxmasına imkan vermir.

İki şəxsin bəxtini birləşdirib ailə qurduqda bu ümumi ocağa hər biri öz “yükü” ilə gəlir.İndiyə qədər “mənimki” ifadəsi işlənilirdisə,bundan sonra “bizimki” ifadəsi işlənməlidir.Bu yalnız maddi cəhətə deyil,mənəvi cəhətə də

əsaslanmalıdır."bizim" prinsipi er-arvad tərəfindən nə qədər qəbul olunarsa, xoşafəlməz mübahisələr, söz-söhbət də bir o qədər də tez aradan qalxıb yox olar. Bəzi ailələrdə isə əksinə olur .İlk vaxtlar guya sevən gənclər qısa müddətdən sonra bir-birlərini sevmədiklərini ,yanıldıqlarını deyirlər.Nigahın ilk dövrlərində ər-arvad arasında konfliktlər nə səbəbə baş verir.mütəxəsisilər bunu belə izah edirlər.

- 1.Ər-arvad arasında etikanın pozulması:xəyanət,qısqanclıq.
- 2.Ər-arvaddan birinin və ya hər ikisinin qohumlara pis münasibəti
- 3.Həyata marağın və tələblərin uyğunsuzluğu
- 4.Uşağa qarşı pedaqoji mövqeyin müxtəlifliyi və s.

Ailə mübahisələrində hörmət pərdəsini saxlamaq hər halda vacibdir.Mübahisə vaxtı bir-birini acılamaq,alçaltmaq,təhqir etmək yol verilməz haldır.Ailə davadalaşını sülh yolu ilə qurtarmaq üçün ən yaxşı şərt kin saxlamamaqdır.

Hər bir gənc başa düşməlidir ki,ailə mədəniyyəti bir-birinə hörmətdən səmimi münasibətdən,qarşılıqlı etimaddan fikir və hisslərin qarşılıqlı güzəştə getməyindən ,

Ağıllı ,təmkinli yaşayışından yararılır.Ailə daxili münaqişələrdə kiçik sayılan məsələni böyütmək,ciddi münaqişə səviyyəsinə çatdırmaq ya da əksinə böyük münaqişələri səbr və təmkinlə həll etmək də mümkündür.

Uşaqların yanında mübahisə etməmək,açıq söhbət üçün münasib vaxt tapmaq,həyat yoldaşının etiraz və iradlarına diqqətlə qulaq asmaq onu bütün dəlil –sübutlarını aydınlaşdırmaq həmişə xeyirxah mövqe tutmaq vacibdir.Əks təqdirdə ailədə yaranan belə ixtilaflar boşanma ilə nəticələnə bilər.Boşanma isə əsl faciədir.Boşanan cütlüklərin özləri də sonralar bunun bir faciə olduğunu başa düşürlər Onlar övladlarının sual dolu baxışlarına cavab verə bilmir,səhv addım atdıqlarını,öz əlləri ilə öz yuvalarını dağıtdıqlarını özləri də etiraf edirlər.Boşanma ər-arvad üçün nə deməkdir?

Düşüncəsiz,həyat macəra kimi baxan adamlar üçün bu sualın bəlkə də mənası yoxdur.Onlar boşanırlar evləniirlər və həyat onlar üçün belə davam edir.Heç kəs üçün yox sadəcə özləri üçün yaşayırlar.Bəs uşaqlar onlar üçün nə mənə kəsb edir.Onların fikrincə uşaqlara nə var ki,böyüyəcəklər unudacaqlar.Əslində ən böyük zərbə uşaqlara dəyir.Onlar kiçik yaşlarından psixoloji travma alırlar .Belə ailədə böyüyən uşaqlar kinli,qısqanc,hətta qəddar olurlar.Kişi boşandıqdan sonra

evdən gedir,lakin ana uşaqlarını böyüdür.İndiki dövr üçün tək başına uşaq böyütmək hədsiz dərəcədə çətindir.

Musiqi mədəniyyətimizin milli, klassik və müasir incəsənət nümunələri ilə tanışlığın əhəmiyyəti.

Azərbaycan musiqisi-Azərbaycan mədəniyyətinin bir qolu olub,Azərbaycan milli folklorunu təmsil edən ,xalq və ayrı-ayrı azərbaycanlı bəstəkarlar tərəfindən yaradılmış müxtəlif janrlı musiqidir.Azərbaycan musiqisi çoxəsrlik inkişaf yolu keçmişdir.Onun kökləri əsrlərin dərinliklərinə gedib çıxır.Çox qədim zamanlardan – Qobustanda qayaüstü rəsmlərdən başlayaraq Azərbaycanda melodiya və ritm

zənginliyi ilə fərqlənən şoxlu sayda mahnılar,müxtəlif rəqslər,çobanların tütəkdə çaldığı havalar səslənir.

Milli muğam ustaları:Azərbaycan musiqi yaradıcılığı nəsildən –nəslə otürülərək inkişaf etmiş,təkmilləşmiş.həyat dairəsi genişlənmiş və zənginləşmişdir.Keçmişin klassik musiqi sərvəti olan muğamlar milli musiqi mədəniyyətimizin əhəmiyyətli bir hissisini təşkil edir.Xanəndələr və səzəndələrin yaradıcılığında zəngin klassik irsimiz olan muğamlar inkişaf edərək bu gün yüksək nümunələri yaşayır.

Azərbaycan musiqi sənəti tarixinə çoxlu görkəmli muğam ustaları-ifaçılar daxildir.Onlar XIX əsrin görkəmli incəsənət ustalarından Səttar,Hacı Hüsü-şöhrət qazanmış,muğam məktəbi yaratmışlar.Xan Şuşinski,Zülfü Adıgözəlov,Həqiqət Rzayeva,Fatma MuxtarovaSürəyya Qacar və başqaları XX əsrin əvvəllərində yaranmış məşhur müğənnilərdir.

Azərbaycan klassik musiqisi:XX əsr Azərbaycan musiqisinin tarixində mühüm,əlamətdar bir mərhələdir.Məhz bu dövrdə ölkəmizdə yüksək peşəkarlığı ilə,orijinal musiqi üslubu ilə seçilən bəstəkarlıq məktəbi yaranmışdır.Azərbaycan musiqisi dünya professional musiqi mədəniyyətinin ümumi sisteminə qovuşur.

Dahi bəstəkarımız,klassik musiqimizin banisi Üzeyir Hacıbəyov 1908 –ci ildə tamaşaya qoyulmuş “Leyli vəMəcnun” muğam operası milli opera sənətinin yaradıcılığının əsasını qoydu.”LeylivəMəcnun” operası təkcə Azərbaycanda deyil,ümumən bütün müsəlman şərqində ilk opera idi.Üzeyir Hacıbəyov isə tariximizə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin klassiki,onun yeni mərhələsinə təkan vermiş,milli musiqi ənənələrini Avropa musiqisinin qanunauyğunluqları ilə ilk dəfə üzvi surətdə birləşdirmiş dahi sənətkar kimi daxil olmuşdur.

Azərbaycan musiqisində ifaçılıq məktəbi:Azərbaycan musiqisində ifaçılıq məktəbi də xüsusi yer tutur.Milli musiqimizdə klassik opera ifaçılıq məktəbinin baniləri:Şövkət Məmmədova və Bülbüldür.Azərbaycan vokal məktəbinin şanlı yetirmələri sırasında Firəngiz Əhmədova,Fatma Muxtarova.Lütviyar İmanov,Rəşid Behbudov,Rübabə Muradova və başqaları olmuşdur.

Opera və balet Azərbaycan bəstəkarlarının çox müraciət etdikləri janrlardır.A.Məlikovun “Məhəbbət əfsanəsi”Fikrət Əmirovun “Nəsimi haqqında dastan””Min bir gecə”baletləri geniş şöhrət qazanır.Azərbaycan caz musiqisinin inkişafında bəstəkar və pianoçu V.Mustafazadə müstəsna rol oynamışdır.

Xüsusi pedaqoji hazırlığa aid imtahan sualları.

- 1.Xüsusi pedaqoji hazırlığın mahiyyəti haqqında .
- 2.Gələcək müəllimlərin hazırlanmasında pedaqoji ustalığın rolu.
- 3.Azərbaycan xalq çalğı alətləri haqqıda məlumat.
- 4.Xanəndəlik haqqında məlumat.

5. Azərbaycanın görkəmli xanəndələri.
6. Təlim prosesində fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınması.
7. Ünsiyyətin növləri.
8. Tələbənin şagirdlə ünsiyyətinin, rəftarının Pedaqoji cəhətləri.
9. Bədii tərbiyə, esteti hiss və estetik zövqün qarşılıqlı vəhdəti.
10. Müəllimlik peşəsinin incəsətlə əlaqəsi.
11. Əsl musiqinin bayağı musiqidən fərqləndirilməsi.
12. Görkəmli bəstəkarlarımızın bayağı musiqi haqqında fikirləri.
13. Təlim tərbiyə prosesində estetik zövq, hiss və mədəniyyətə yiyələnmə.
14. Pedaqoji təlqinetmə bacarığına yiyələnmə.
15. Təlqin zamanı mimika, jest, baxış, səs və zövqün dəyəri.
16. Musiqinin pedaqoji takta yiyələnməklə çatdırılması yolları.
17. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin təbliği.
18. Təlimdə kompüter və internetdən istifadənin əhəmiyyəti.
19. Milli, klassik və müasir incəsənət nümunələri.
20. Musiqi ruhun qidasıdır.

Milli-mənəvi dəyərlərimiz xalqımızın simasında zaman-zaman yaşayıb və bizi başqa millətlərdən fərqləndirib. Bu gün çox diqqət yetirdiyimiz, çoxmillətli Azərbaycan xalqının mənəvi dəyəri dedikdə nə başa düşülür?

Mənəvi dəyər özünün fiziki və mənəvi varlığını qoruyub saxlamaq, yaşatmaq üçün hər hansı sosial qrup və ya cəmiyyətin əksər üzvlərinin doğru və lazımlı olduğuna inanıb qəbul etdikləri ortaq dünyagörüş, məqsəd, əxlaq normaları və inanclardır.

Bu gün dövlətin hər cür resurslardan səmərəli istifadə yolları ilə formalaşdırmağa çalışdığı başlıca dəyərlər bunlardır: ədalətli olmaq, ailə birliyinə önəm vermək, vətənevərliyi aşılamaq,

qanunlara hörmət, dinə hörmət, eyni zamanda tolerantlıq, çalışqanlıq, qonaqsevərlik, yardımsevərlik.

Milli dəyərlərimizin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması bu gün daha çox aktualdır. Çünki milli dəyərlərimizin Azərbaycan xalqının formalaşmasına təsiri böyük olduğu kimi, milli dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsində də xüsusi rolu vardır.

Mənəvi dəyərlər bu gün daha çox ictimai rəyə əsaslanan yazılmamış ünsiyyət qanunları kimi fəaliyyət göstərir. Adət-ənənə ilə əxlaq arasında qırılmaz bağlılıq var. Hər bir ənənə müəyyən əxlaqi mənə daşıyır. Onlara laqeyd qalmaq insanlar arasında münasibətlərin pozulmasına, şəxsiyyətlə kollektiv və cəmiyyət arasında ziddiyyətlərin əmələ gəlməsinə səbəb olur. Çünki milli-mənəvi dəyərlər xalqın milli ruhunu, estetik ruhunu, estetik duyumunu, sənətkarlıq qüdrətini özündə yaşadır. Hazırda bu mənəvi dəyərlər zəngin mədəni irs olmaqla bərabər, eyni zamanda milli özünəməxsusluğun ifadə vasitəsinə çevrilib.

Ölkədə adət və ənənələr mədəni tədbirlər üçün rəmzi mənə kəsb edir və onlara milli məzmun gətirir. Məsələn, Novruz bayramı ərəfəsində keçirilən bir çox mədəni tədbirlərdə səmənədən, xalqımızın qədim milli geyimlərindən və s. milli-rəmzi atributlardan geniş istifadə olunur.

Xalqımızın milli, tarixi-ənənələri bayramları və mərasimləri kütləvi tədbirlər içərisində xüsusi yer tutur. Bu bayramlarda qədim mədəniyyətimiz, xalqımızın əsrlər boyu yaratdığı milli adət və ənənələr, bədii sərvətlər, tarixi hadisələr əks olunur. Amma sirr deyil ki, dövlətin incə daxili siyasətinə nüfuz edə bilməyən bəzi fərdlər "Qarabağ probleminin mövcudluğu şəraitində ölkədə bayramların çoxluğu"nu mövzuya çevirmək istəyənlər də var. Amma bayramların mənəvi dəyərini yüksək qiymətləndirən fransız filosofu J. J. Russo deyib: "Əgər xalqı zəhmətkeş və yaradıcı etmək istəyirsinizsə, ona bayram etmək imkanı verin".

Platon bayramları dövlətin sabitliyi hesab edərək göstərirdi ki, tərbiyə işində buraxılan qüsurları bayramlar vasitəsilə düzəltmək mümkündür.

Aristotelə görə isə, insan təbiəti elədir ki, o təkəcə zəhmət çəkmək deyil, həm də öyrənmək və bayram etmək istəyir. Buna onun hərtərəfli haqqı var.

Göründüyü kimi, bayram və mərasimlər insan həyatını mənalandıran başlıca amillərdəndir. Burada onlar görünür, ünsiyyət qurur, sevinc və problemlərini bölüşdürürlər. Azərbaycan şəraitində bu gün heç bir bayram milli-mənəvi atributsuz keçmir.

Xoş rəftar və danışıq gözəlliyi bizim ömür xəzinəmizi zənginləşdirən qiymətli gövhərdir. Həyatda insanlar maddi nemətlərə ehtiyac hiss etdikləri kimi, ülfətə, ünsiyyətə də böyük ehtiyac hiss edirlər. İnsanlar cəmiyyətdə kollektiv halında birləşmədən bol və keyfiyyətli məhsul istehsal edə bilmədikləri kimi, bir-biri ilə ünsiyyətə girmədən də cəmiyyətdə mövcud olub yaşaya bilməzlər.

Biz hər gün ailədə, iş yerində, ictimaiyyət arasında, teatr, kino və konsert salonlarında, muzeylərdə, yığıncaqlarda, təhsil ocaqlarında, parklarda, nəqliyyatda, sağlamlıq müəssisələrində - bir sözlə, həmişə

insanların əhatəsində oluruq, onlarla ünsiyyətə giririk. Məhz buna görə də xoş rəftar və danışıq gözəlliyi hamımız üçün zəruri olan həyat tələbatıdır.

Danışığın gözəlliyi ilə, xoş rəftarla insanlarda xoş hisslər doğurmaq, onların hüsn-rəğbətini, hörmət və ehtiramını qazanmaq ən böyük səadətdir.

Ünsiyyət, rəftar, davranış - bir-biri ilə sıx bağlı olan anlayışlardır. Qarşılıqlı ünsiyyət prosesində rəftar, danışıq və

davranışın xarakteri insan ömrünün xoş və ya qüssəli

keçməsində böyük rol oynayır. Təsadüfi deyildir ki, birçox xarici ölkələrdə

«Özünü necə aparmaq qaydaları» mövzusunda kütləvi tirajlarla kitablar, yaddaş və rəqələri buraxılır. Belə nəşrlərdə salam vermək,

tanış olmaq, qonaq getmək, qonaq qəbul etmək, yemək-içmək, geyinmək, müraciət etmək, ictimai yerlərdə, iş yerində özünü necə aparmaq qaydaları

tövsiyə olunur. Bütün bunlar isə insanların, xüsusilə gənclərin əxlaq tərbiyəsinə

müsbət təsir göstərir. Əlbəttə, bu gün tam elmi əsaslar üzərində «Davranış

estetikası» haqqında ciddi söhbət açmaq ümumi işə fayda verə bilər.

Biz hər yerdə hərəkətlərimizlə, rəftarımızla, davranışımızla başqalarına xoş təsir bağışlamağa çalışmalıyıq. Yalnız

belə olduqda öz səmimiyyətimizlə, doğruluğumuzla, söz və hərəkət gözəlliyi ilə

başqalarının rəğbətini qazana bilərik, həm də belə xoş rəftar qaydalarını, davranış

gözəlliyini başqalarından tələb edə bilərik.

Öz qəbahətli davranış əməlləri, pis rəftarı, çirkin hərəkətləri ilə başqalarının qəlbini yaralayan, əhval-ruhiyyəsini korlayan, əsəblərini gərginləşdirən adamların başqalarından xoş rəftar və davranış gözəlliyi gözləməyə haqları yoxdur.

Məlumdur ki, tarixin çoxəsrlik inkişaf pillələrində hər bir cəmiyyət öz üzvlərinə müəyyən mənəvi normalar, əxlaq prinsipləri, davranış qaydaları diktə edir, ayrı-ayrı fərdlər isə bu və ya digər şəkildə həmin qaydalara əməl

etməyə borclu olurlar. İnsanlar cəmiyyətdə qərarlaşmış rəftar və davranış

qaydalarına əməl etməkdə məsuliyyət daşıyırlar. Əks təqdirdə

cəmiyyət normal həyat tərzində yaşaya bilməz.

Bəs insanlar arasında simpatiya və antipatiya nədən yaranır? Hansı səbəbə görə hansısa bir adamdan xoşumuz gəlir, başqa birisindən isə zəhləmiz gedir? Əlbəttə, həyatda səbəbsiz heç nə yoxdur. Simpatiya və

antipatiyanın dəyərləri var. Adamlar haqqında hər hansı bir mülahizə və

mühakimə yürüdərkən, birinci növbədə, onların cəmiyyətdəki rəftar və

davranışlarının tək-cə təzahür formaları deyil, həm də mahiyyətləri də nəzərə

alınmalıdır. Başqasözlə desək, insana, onun əxlaqına qiymət verilərkən xarici rəftar

və davranışla yanaşı, həm də daxili mədəniyyətin təzahürlərinə diqqət

yetirilməlidir. Xoş rəftar və danışıq gözəlliyi təbii xarakter daşmalıdır. Süniliklə

ifadə olunan «xoş rəftar, danışıq gözəlliyi» heç bir simpatiya, hüsn-rəğbət,

məftunluq və heyranlıq yaratmır, əksinə, insanda nifrət hissi oyadır.

«Meşşan mədəniliyinin» həqiqi mədəniliklə, həqiqi xoş rəftarla, danışıq gözəlliyi

ilə heçbir əlaqəsi yoxdur.

Söhbət zamanı başqalarının şəxsiyyətinə, ləyaqətinə toxunan söz işlətmək,

qeybət etmək, xəstələr, şikəstlər yanında xəstəlikdən,

şikəstlikdən söz açmaq ədəbsizlik kimi qiymətləndirilir.

Yazılı nitqdən fərqli olaraq, şihahi danışiq dilində işlədilən sözlərin və ifadələrin intonasiyası müxtəlif mənə çalarları yaradır.

Mütəfəkkir Bernard Şou belə bir mülahizə söyləmişdir: «Bəli» və «Xeyr» deməyin 50 üsulu varsa, bunları yazmağın isə bircə üsulu vardır». Doğrudan da xoş rəftar və danışiq gözəlliyi üçün intonasiya müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

Təsadüfi deyildir ki, «Qabusnamə»də «Ən gözəl sənət - danışmağı bacarmaq sənəti» adlanır. Ona görə də biz hamımız çalışmalıyıq ki, nitqimizdə işlətdiyimiz sözlər təmiz və saf səhər mehi kimi könülləri oxşasın, qəlbləri ehtizaza gətirsin. Böyük ustad Aşıq Ələskər demişkən:

**Can deməklə candan can əskik olmaz,
Məhəbbət artırar, mehriban eylər,
Çor deməyin xeyri nədir dünyada?
Abad könülləri pərişan eylər.**

Müasir dövrün xarakterik xüsusiyyətlərindən biri də ondan ibarətdir ki, indi insanların təmas və görüş dairələri, qarşılıqlı əlaqələri son dərəcə genişlənməmişdir. Əvvəl ki vaxtlardan fərqli olaraq, sovet standartlarına, qapalılıqhallarına birdəfəlik son qoyulmuşdur.

İndi müstəqil ölkəmizdə soydaşlarımız müxtəlif beynəlxalq tədbir, yığıncaq, seminar, sərgi, simpozium və başqa mərasimlərdə xarici ölkə vətəndaşları ilə tez-tez görüşür, qarşılıqlı ünsiyyətdə olurlar. İnsanlar belə görüşlərdə yaxından tanış olurlar və dostlaşırlar. Bu yaxınlarda 2009-cu ildə İslam mədəniyyəti paytaxtı elan olunmuş Bakıda İslam ölkələrinin mədəniyyət xadimlərinin toplantısının keçirilməsi, Beynəlxalq Muğam Festivalı, həmçinin digər çoxsaylı tədbirlər yüzlərlə, minlərlə insanın yeni dostluğunun, tanışlığının yaranmasına şərait yaratmışdır. Belə tanışlıqlar isə insan həyatında qiymətli anlardır, ömrə bəzəkdir, cəmiyyət üçün çox faydalıdır. Biz belə qarşılıqlı tanışlığın, dostluğun qədrini bilməliyik, onu yüksək qiymətləndirməliyik, qorumalıyıq. Yeni dostlar, tanışlar arasında xoş təəssürat yaratmalıyıq, xalqımızın yüksək insani keyfiyyətləri barədə onlara yeni, həqiqi məlumatlar verməliyik. Unutmaq olmaz ki, dünya xalqları ilə hərtərəfli, qarşılıqlı ünsiyyət, dostluq və tanışlıq doğma Azərbaycanımızın dünyaya olduğu kimi təqdim olunmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Biz həyatda ona nail olmalıyıq ki, insan hər vəziyyətdən düzgün çıxış yolu tapsın, fəzilət qapılarını özü öz əlləri ilə açsın. Yalnız belə olduqda insan öz səadətini yaradıcısı ola bilər. Bunun üçün yeganə düzgün yol - mənəvi və əxlaqi cəhətcə zənginləşmək, xoş rəftar və danışiq gözəlliyini Sözdə deyil, işdə əsl həyat qanununa çevirməkdən ibarətdir.

Əsl gözəllik daxili gözəllikdir

İstər insanda, istər heyvanlarda, istərsə də füsunkar təbiətdə fərqli formada əks olunmasına baxmayaraq, hamımız gözəlliyi sevir, daima onu axtarır, gördükdə isə ondan zövq alırıq.

Dünyanı gözəllik xilas edəcəkdir. Daxili və zahiri gözəllik. Bunlar ayrı-ayrılıqda heç nədir. Hər ikisi bir yerdə olduqca, bir-birini tamamladıqca daha gözəl görünür.

Zahiri gözəllik - gözün, daxili gözəllik ruhun sevdiyi, dəyərləndirdiyidir. Zahiri gözəllik gözün aldandığı, daxili gözəllik - ruhun inandığıdır. İnsanı geyiminə görə qarşılayıb, ağılına görə yola salırlar.

Daxili gözəllik nədir? Özündəki çətinliklərlə ardıcıl döyüşmək, pisləklərdən təmizlənmək, özünü yaratmaq, kamilləşmək insan içdəkidir, üzdəki deyil.

Kimdən soruşsan ki, hansı gözəllik önəmlidir? Tək cavab alırıq, əsl gözəllik daxili gözəllikdir. Allah hamını eyni yaratmayıb. Kimisinə daxili, kimisinə xarici, kimisinə isə hər ikisini verib. Hər gözəlliyi bir cür başa düşür. Mən belə başa düşürəm ki, bütünlüklə eybəcər insan yoxdur. Sadəcə o gözəllikləri görmək lazımdır. Bəzən xarici gözəllik adamı aldadır. Kənardan baxıb çəşəng bir ev görürsən. İçinə daxil olanda gördüyün mənzərə əvvəl gördüyün bütün gözəllikləri yox edir. İnsanlar da belədir. Xarici gözəlliyi olan insanın iç dünyası eybəcərliklərlə pas bağlayıbsa, o gözəllik heç kimə gerek deyil. Bəs mənim anlamımda əsl gözəllik nədir? Əgər xarici çirkin adamın daxili gözəldirsə, o daxili gözəllik xarici çirkinliyi yox edir.

Əsl gözəllik insanın təbiiliyində, ağılında, düşüncəsində, əxlaqi tərbiyəsində, danışığında, gülərüz simasında, dilinin şirinliyindədir.

İnsan sadə olmalıdır. Sadəlik daxili gözəlliyin ən yaxşı meyarlarındandır. İnsanın əməli, işi gözəl olmalıdır. İnsan kənardan özünə baxıb qiymət verməyi bacarırsa, yersiz hərəkətlər etməsə, özünü idarə etmək qabiliyyətinə malikdirsə o, insan gözəldir.

İnsanın duyğulan gözəl olmalıdır. Kiməsə qarşı içində saf və təmiz hisslər bəsləyirsənsə, bu artıq daxili gözəlliyin sübutudur.

Pedaqogikanın mövzusu,məqsədi və vəzifələri.

Pedaqogika yunan sözü olub mənası uşaqötürən deməkdir.Qədim Yunanıstanda qul sahiblərinin uşaqlarını məktəbə aparıb gətirən şəxsə paydaqoqos deyərmişlər.Zaman keçdikcə paydaqoqos sözünün mənsi dəyişmiş,pedaqogika anlayışı,uşaqların tərbiyəsi haqqında elm kimi inkişaf edib meydana gəlmişdir.

İctimai münasibətlərin ilk mərhələsi sayılan ibtidai icma quruluşunda bütün uşaqların tərbiyə olunması zəruri hal kimi özünü göstərmişdir.Uşaqların tərbiyəsi ilə hamı,xüsusi ilə yaşlılar məşğul olmuşlar.Əbəttə tərbiyəetmə çox sadə xarakter daşımışdır.Uşaqlar yaşlılarla müxtəlif əmək və ünsiyyət vasitələri ilə həyatı vərdişlər və bacarıqlar qazanır,qəbilə adət və ənənələri ilə tanış olur,onları icra etməyə alışırıdılar.

İbtidai icma quruluşu dağıldıqdan sonra yaranan quldarlıq cəmiyyəti ictimai həyatda,o cümlədən tərbiyə sahəsində əsaslı dəyişikliklər yaratdı.Quldar hakimiyyəti xüsusi tərbiyə müəssisələri,məktəblər açır və orada öz uşaqlarının tərbiyəsini xüsusi müəllimlərə,tərbiyəçilərə tapşırırdılar.

Beləliklə,hələ eramızdan 300 il əvvəl ilk tərbiyə müəssisələri,məktəblər,qədim Çində,Hindistanda,Misirdə,Yunanıstanda yaranmağa başlayır,sınıflı cəmiyyətdə yalnız hakim sinfin uşaqları xüsusi tərbiyə ala bilirdi.

Qulların uşaqları isə əmək prosesində yalnız öz təbəqəsinə məxsus olan yaşlılardan nümunə götürməklə tərbiyə olunurdular.

Quldarlıq cəmiyyətindən sonra meydana gələn feodalizm cəmiyyətində feodallar və təhkimli kəndlilərdən ibarət yeni antoqonist siniflər yaranır.Feodalizm cəmiyyətində tərbiyə əsasən dini ehkamvə zadəganlıq sinfi istiqamətində inkişaf edirdi.Təlim-tərbiyə müəssisələrində yalnız zadəgan uşaqları və cəngavərlik təhsili alırdılar.

Tədrisən elmi-texniki tərəqqi istehsal münasibətlərinin genişlənməsinə,sənayenin sürətlə inkişaf etməsinə səbəb oldu.Bu da öz növbəsində feodalizmi kapitalizmlə əvəz etdi.Yaranmış kapitalizm cəmiyyəti məktəb –təhsil sahəsində yeni yüksəlişlər yaratsa da,xalqın ümumi təhsil alma işini də xeyli çətinləşdirdi.Təhsil haqqı baha olduğundan məktəbin yuxarı pillələrində yalnız imkanlı uşaqların ailələri oxuya bilirdi.

XX əsrin əvvəllərində Rusiyada böyük inqilabi hərəkət baş verdi. Bunun da nəticəsində 1917 –ci ildə Rusiyada kapitalizm quruluşu inqilabi yolla devrildi və sosialist quruluşu yarandı.

Sosializm quruluşu elmin, mədəniyyətin, maarifin inkişafında çox böyük nailiyyətlər və xalqın maariflənməsinə və savadsızlığın ləğvinə geniş imkan yaratdı. Lakin sosializm inkişaf etdikcə Rusiya öz imperiya siyasətini həyata keçirməyə başladı.

İmperiya rejiminin məqsədyönlü siyasəti ucbatından tərbiyə sistemində hökm sürən formalizmi ört-basdır etmək, bütün dinləri “puç-əfsanə” adlandırması milli mədəniyyətin inkişafına ciddi zərbə vurur, gənc nəsli milli kökdən, tarixi irsdən uzaqlaşdırırdı.